

Notă de argumentare

a respingerii demersului senatului Universității de Stat din Moldova cu privire la formarea Consiliului științific specializat pentru susținerea tezei de doctor în științe economice a dnei **BRĂGOI Diana** cu tema „Impactul Acordului de Asociere Republica Moldova - Uniunea Europeană asupra comerțului exterior”

În urma examinării tezei de doctor în științe economice a dnei BRĂGOI Diana în cadrul ședinței Comisiei de experți în științe economice, sociologie, media și comunicare a Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare, au fost constatate mai multe neajunsuri a tezei de doctorat, inclusiv preluări nejustificate, după cum urmează:

a) Exemple de preluări nejustificate (din primele 2 surse după volum indicate în Raportul de similitudini)

Teza-Bragoi p. 42-51	<u>Integrarea și cooperarea economică regională:</u> Monografia / Acad. de Studii Econ. din Moldova; coord. Boris Chistruga. – Ch. : ASEM, 2010, p.8-23
<p>1.2. Integrarea și provocările globalizării la etapa contemporană</p> <p>Diversitatea și complexitatea problematicii ce caracterizează lumea contemporană se amplifică continuu. Acest lucru este condiționat și de apariția unor procese și fenomene care modifică conținutul dezvoltării și creșterii economice la scară națională, zonală și globală. Printre fenomenele nou-apărute care solicită preocupări minuțioase, este de reținut și fenomenul <i>integrării economice</i>, care atrage după sine, în funcție de natura sa, o serie de consecințe de ordin politic, social și militar.</p> <p>Integrarea economică internațională constituie una din trăsăturile caracteristice esențiale ale economiei mondiale în perioada postbelică. Ea a determinat formarea unor noi centre de putere, care exercită o influență tot mai mare asupra raportului de forțe din lumea contemporană. Ca proces contemporan, integrarea economică apare după cel de-al Doilea Război Mondial, în spațiul vest-european, din considerente ce au pornit, inițial, de la situația economică din această perioadă. Integrarea statelor vest-europene a fost una din modalitățile de restabilire a economiilor afectate de război. În urma apariției proceselor integraționiste și în alte zone ale lumii, interdependența dintre țări și cooperarea economică au obținut atât noi dimensiuni și particularități, cât și o dinamică deosebită. Sub impactul integrării, relațiile economice mondiale oferă noi avantaje, iar în perspectivă - schimbări radicale și eficiente.</p> <p>În abordare economică clasică, integrarea economică rezultă din necesitatea asigurării unei eficiențe economice globale pe termen lung și a</p>	<p>1.1. Conceptul de integrare economică internațională: o perspectivă economică</p> <p>Diversitatea și complexitatea problematicii ce caracterizează lumea contemporană se amplifică continuu. Acest lucru este condiționat și de apariția unor procese și fenomene care modifică conținutul dezvoltării și creșterii economice la scară națională, zonală și globală. Printre fenomenele nou-apărute, care solicită preocupări minuțioase, este de reținut și fenomenul integrării economice, care atrage după sine, în funcție de natura sa, o serie de consecințe de ordin politic, social și militar.</p> <p>Integrarea economică internațională constituie una din trăsăturile caracteristice esențiale ale economiei mondiale în perioada postbelică. Ea a determinat formarea unor noi centre de putere, care exercită o influență tot mai mare asupra raportului de forțe din lumea contemporană. Ca proces contemporan, integrarea economică apare după Cel de-al Doilea Război Mondial, în spațiul vest-european, din considerente ce au pornit, inițial, de la situația economică din această perioadă. Integrarea statelor vest-europene a fost una din modalitățile de restabilire a economiilor afectate de război. În urma apariției proceselor integraționiste și în alte zone ale lumii, interdependența dintre țări și cooperarea economică au obținut atât noi dimensiuni și particularități, cât și o dinamică deosebită. Sub impactul integrării, relațiile economice mondiale oferă noi avantaje, iar în perspectivă – schimbări radicale și eficiente.</p> <p>În abordarea economică clasică, integrarea economică rezultă din necesitatea asigurării unei eficiențe economice globale pe termen lung și a</p>

creșterii bunăstării în țările membre ale grupării integraționiste. Există și opinii, care susțin că integrarea economică este realizarea intereselor naționale ale membrilor grupării integraționiste, scopul urmărit fiind maximizarea bunăstării naționale și, într-o măsură mai mică, a bunăstării colective. Deși, conform teoriei economice clasice, îmbinarea armonioasă a intereselor naționale și de grup semnifică, totodată, și maximizarea bunăstării uniunii respective. Această abordare predomină în țările membre ale UE.

J. Tinbergen susține că orice proces de integrare economică regională trebuie să presupună o centralizare optimă, la nivel regional, a instrumentelor politicii economice [68]. Fluxurile de produse (Trade Creation) și diversificarea comerțului (Trade Diversion) sunt acele forme prin care integrarea economică asigură creșterea prosperității naționale. Aceasta se datorează faptului că, în procesul integrării, se formează fluxuri noi între țările membre ale grupării integraționiste, ce diminuează pericolul producerii mărfurilor costisitoare în țara respectivă. Însă repartizarea beneficiilor bunăstării (Trade Creation și Trade Diversion) este asimetrică, din cauza efectului polarizării.

Realizarea intereselor naționale în urma integrării economice determină necesitatea atingerii unui anumit compromis. Beneficiile obținute de la integrarea și diversificarea comercială sunt mai mari datorită faptului că se asigură un volum de producție și, respectiv, o ocupare a forței de muncă mai mare în țările membre ale acestei grupări. Grație creșterii fluxurilor de produse și diversificării, prin efectul economiilor la scară se asigură o creștere a eficienței țărilor membre ale acestei grupări. Într-o perioadă scurtă, aceste țări mai obțin beneficii pe contul altor țărilor non-membre ale grupării integraționiste. Deci, interesele naționale limitează mărimea beneficiilor integrării economice, în special în ceea ce privește asigurarea creșterii economice sustenabile.

Procesul de integrare economică internațională dispune de anumite avantaje, care pot fi exprimate prin *mai multe modalități*:

1) alocarea mai eficientă a factorilor de producție; factorii de producție, de regulă, munca și capitalul, au o reacție diferită la schimbarea prețurilor, modificarea acestora depinzând de situația creată pe piața internă în conformitate cu principiul avantajului comparativ;

2) creșterea nivelului de concurență, ceea ce asigură: o competitivitate mai înaltă la nivel micro- și macroeconomic, implementarea inovațiilor,

creșterii bunăstării în țările membre ale grupării integraționiste. Există și opinii care susțin că integrarea economică constă în realizarea intereselor naționale ale membrilor grupării integraționiste, scopul urmărit fiind maximizarea bunăstării naționale și, într-o măsură mai mică, a bunăstării colective. Deși, conform teoriei economice clasice, îmbinarea armonioasă a intereselor naționale și de grup semnifică, totodată, și maximizarea bunăstării uniunii respective. Această abordare predomină în țările membre ale UE.

J. Tinbergen susține că orice proces de integrare economică regională trebuie să presupună o centralizare optimă, la nivel regional, a instrumentelor politicii economice [22, p.31]. Fluxurile de produse (Trade Creation) și diversificarea comerțului (Trade Diversion) sunt acele forme prin care integrarea economică asigură creșterea prosperității naționale. Aceasta se datorează faptului că, în procesul integrării, se formează fluxuri noi între țările membre ale grupării integraționiste, ce diminuează pericolul producerii mărfurilor costisitoare în țara respectivă. Însă, repartizarea beneficiilor bunăstării (Trade Creation și Trade Diversion) este asimetrică, din cauza efectului polarizării.

Realizarea intereselor naționale, în urma integrării economice, determină necesitatea atingerii unui anumit compromis. Beneficiile obținute de pe urma integrării și diversificării comerciale sunt mai mari datorită faptului că se asigură un volum de producție și, respectiv, o ocupare a forței de muncă mai mare în țările membre ale acestei grupări.

Grație creșterii fluxurilor de produse și diversificării, prin efectul economiilor la scară, se asigură o creștere a eficienței țărilor membre ale acestei grupări. Într-o perioadă scurtă, aceste țări mai obțin beneficii pe contul altor țărilor nonmembre ale grupării integraționiste. Deci, interesele naționale limitează mărimea beneficiilor integrării economice, în special în ceea ce privește asigurarea creșterii economice sustenabile.

Procesul de integrare economică internațională prezumă anumite avantaje, care pot fi exprimate prin *mai multe modalități*:

1) alocarea mai eficientă a factorilor de producție; factorii de producție, de regulă, munca și capitalul, manifestă o reacție diferită la schimbarea prețurilor, modificarea acestora depinzând de situația creată pe piața internă în conformitate cu principiul avantajului comparativ;

2) creșterea nivelului de concurență, ceea ce asigură: o competitivitate mai înaltă la nivel micro-

micșorarea costurilor; integrarea micșorează, totodată, pericolul monopolizării și consecințele acesteia;

3) este încurajată activitatea antreprenorială prin accesul liber la piețe mai mari și prin utilizarea mai eficientă a forței de muncă din țările mai puțin dezvoltate;

4) crește volumul ISD, deoarece firmele naționale, nefiind supuse unor măsuri protecționiste, beneficiind de avantajul pieței mai mari (efectul economiei de scară), dispun de posibilități sporite de investire în alte țări membre ale grupării integraționiste.

Aceste avantaje ale integrării nu se realizează, însă, de la sine, ci necesită anumite condiții, care oferă posibilități diferite, în funcție de mai multe considerente și factori.

Între timp, asistăm la apariția unor organisme de integrare economică cu obiective diferite. De aceea, atât teoria, cât și practica economică delimitează mai multe tipuri și forme de integrare în funcție de subiecți, obiective, suportul teoretic pe care se bazează, programele de funcționare etc. Ca urmare, în literatura economică, noțiunii de integrare economică i se conferă numeroase sensuri, însă printr-o sintetizare a acestora se poate realiza o caracterizare succintă a acestui fenomen.

Pornind de la definiția integrării economice ca proces complex de dezvoltare a economiei mondiale în condițiile contemporane, care se bazează pe o treaptă calitativ nouă, superioară a interdependențelor și a specializărilor între economiile naționale și care este determinată de un ansamblu de factori, între care un rol esențial îi revine revoluției tehnico-științifice contemporane [164 p.163], se pot desprinde mai multe ipoteze cu privire la esența ei.

Astfel, se evidențiază faptul că integrarea economică este impusă de necesitatea trecerii de la microspații la macrospații, la crearea unor ansambluri economice tot mai vaste, care ar crea condiții pentru o productivitate înaltă a muncii și o calitate superioară a bunurilor. Națiunea nu mai poate oferi economiei moderne un cadru suficient de creștere, pe când marile spații permit folosirea pe deplin a capacităților de producție, a căror limite sunt majorate continuu de către PTȘ [164, p.33].

Un alt punct de vedere, considerat mai mult neoliberal, definește integrarea economică drept condiția absenței discriminărilor sau eliminarea lor progresivă în raporturile economice interstatale [12, p.7]. O definiție cu un pronunțat caracter sociologic apreciază că mai multe elemente

și macroeconomic, implementarea inovațiilor, micșorarea costurilor; integrarea micșorează, totodată, pericolul monopolizării și consecințele acesteia;

3) este încurajată activitatea antreprenorială prin accesul liber la piețe mai mari și prin utilizarea mai eficientă a forței de muncă din țările mai puțin dezvoltate;

4) crește volumul ISD, deoarece firmele naționale, nefiind supuse unor măsuri protecționiste, beneficiind de avantajul pieței mai mari (efectul economiei de scară), dispun de posibilități sporite de investire în alte țări membre ale grupării integraționiste.

Aceste avantaje ale integrării nu se realizează, însă, de la sine, ci necesită anumite condiții, care oferă posibilități diferite, în funcție de mai multe considerente și factori....

Între timp, asistăm la apariția unor organisme de integrare economică cu obiective diferite. De aceea, atât teoria, cât și practica economică delimitează mai multe tipuri și forme de integrare în funcție de subiecți, obiective, suportul teoretic pe care se bazează, programele de funcționare etc. Ca urmare, în literatura economică, noțiunii de integrare economică i se conferă numeroase sensuri, însă, printr-o sintetizare a acestora, se poate realiza o caracterizare succintă a acestui fenomen.

Pornind de la definiția integrării economice ca proces complex de dezvoltare a economiei mondiale în condițiile contemporane, care se bazează pe o treaptă calitativ nouă, superioară a interdependențelor și a specializărilor între economiile naționale și care este determinată de un ansamblu de factori, între care un rol esențial îi revine revoluției tehnico-științifice contemporane, se pot desprinde mai multe ipoteze cu privire la esența ei.

Astfel, se evidențiază faptul că integrarea economică este impusă de necesitatea trecerii de la microspații la macrospații, la crearea unor ansambluri economice tot mai vaste, care ar crea condiții pentru o productivitate înaltă a muncii și o calitate superioară a bunurilor. Națiunea nu mai poate oferi economiei moderne un cadru suficient de creștere, în timp ce marile spații permit folosirea deplină a capacităților de producție, ale căror limite sunt majorate continuu de către PTȘ [2, p.33].

Un alt punct de vedere, considerat mai mult neoliberal, definește integrarea economică drept condiția absenței discriminărilor sau eliminarea lor progresivă în raporturile economice interstatale [7, p.98]. O definiție, cu un pronunțat caracter sociologic, apreciază că mai multe elemente

economice sunt integrate, dacă relațiile dintre ele devin stabile și eficiente sub aspect economic. Acestei definiții i se aduc reproșuri, deoarece extinde integrarea la totalitatea fenomenelor economice și sociale și pune sub semnul întrebării toate tipurile de structuri național-statale.

În pofida acestor viziuni, literatura economică în domeniu a adus o nouă contribuție cu privire la integrarea economică, care vizează mai multe grade de profunzime și trepte de extindere. Astfel, se înaintează ideea existenței integrării de gradul întâi, în care structurile producției și ale schimburilor sunt ordonate într-un mod mai mult sau mai puțin spontan, determinat de legea pieței concurențiale. Cel de-al doilea grad de integrare presupune că instituțiile interguvernamentale și autoritățile supranaționale joacă un rol major în dezvoltarea și orientarea schimburilor. Al treilea grad se referă la stadiul suprem, final al integrării, el fiind considerat ca un obiectiv al activității umane [72, p.62].

Menționăm că abordarea neoliberală este acceptată de majoritatea specialiștilor în domeniu, care consideră că primele două grade sunt doar două trepte, două metode care fac posibil procesul integrării și distincția lui de alte forme istorice, iar cel de-al treilea grad reprezintă, cu adevărat, spiritul integrării interstatale.

J. Tinbergen definește integrarea economică în felul următor: „realizarea unei unificări complete între economiile anterior distincte. Prin aceasta se înțelege nu numai o unificare vamală, dar și o liberalizare a tuturor operațiunilor comerciale sau financiare, astfel încât posibilitățile de inițiativă, în ansamblul teritoriului, să fie identice cu cele care existau anterior în fiecare teritoriu” [68]. Însă, această definiție, în viziunea noastră, este simplistă și poate fi supusă criticilor sub un triplu aspect: nu tratează integrarea ca un proces complex de dezvoltare a economiei mondiale, care are ca rezultat crearea unui ansamblu unitar; nu reliefează legăturile de dependență și de interdependență care apar între statele integrate economic; nu evidențiază impactul decisiv al revoluției tehnico-științifice contemporane asupra evoluției fiecărei țări în parte și a comunității statelor integrate în ansamblu.

În raportul cu privire la procesul integrării, Consiliul Europei precizează că acesta nu trebuie privit ca un ideal static, ci ca un proces dinamic, cu tendință evolutivă. Privită sub acest aspect, integrarea reprezintă, concomitent, „un obiectiv final –realizarea unității totale, și un proces evolutiv, care cuprinde măsuri ce țin de atingerea acestui ultim obiectiv” [70].

economice sunt integrate, dacă relațiile dintre ele devin stabile și eficiente sub aspect economic. Acestei definiții i se aduc reproșuri, deoarece extinde integrarea la totalitatea fenomenelor economice și sociale și pune sub semnul întrebării toate tipurile de structuri național-statale.

În pofida acestor viziuni, literatura economică în domeniu a adus o nouă contribuție la integrarea economică, care vizează mai multe grade de profunzime și trepte de extindere. Astfel, se înaintează ideea existenței integrării de gradul întâi, în care structurile producției și ale schimburilor sunt ordonate într-un mod, mai mult sau mai puțin, spontan, determinat de legea pieței concurențiale. Cel de-al doilea grad de integrare presupune că instituțiile interguvernamentale și autoritățile supranaționale joacă un rol major în dezvoltarea și orientarea schimburilor. Al treilea grad se referă la stadiul suprem, final al integrării, el fiind considerat ca un obiectiv al activității umane [3, p.62].

Menționăm că abordarea neoliberală este acceptată de majoritatea specialiștilor în domeniu, care consideră că primele două grade constituie doar două trepte, două metode care fac posibil procesul integrării și distincția lui de alte forme istorice, iar cel de-al treilea grad reprezintă, cu adevărat, spiritul integrării interstatale.

J. Tinbergen definește integrarea economică în felul următor: „realizarea unei unificări complete între economiile anterior distincte. Prin aceasta, se înțelege nu numai o unificare vamală, dar și o liberalizare a tuturor operațiunilor comerciale sau financiare, astfel încât posibilitățile de inițiativă, în ansamblul teritoriului, să fie identice cu cele care existau anterior în fiecare teritoriu” [22, p.140]. Însă, această definiție, în viziunea noastră, este simplistă și poate fi supusă criticilor sub aspect triplu: nu tratează integrarea ca pe un proces complex de dezvoltare a economiei mondiale, care are ca rezultat crearea unui ansamblu unitar; nu reliefează legăturile de dependență și de interdependență, care apar între statele integrate economic; nu evidențiază impactul decisiv al revoluției tehnicoștiințifice contemporane asupra evoluției fiecărei țări în parte și a comunității statelor integrate în ansamblu.

În raportul cu privire la procesul integrării, Consiliul Europei precizează că acesta nu trebuie privit ca un ideal static, ci ca un proces dinamic, cu tendință evolutivă. Privită sub acest aspect, integrarea reprezintă, concomitent, „un obiectiv final – realizarea unității totale, și un proces evolutiv, care cuprinde măsuri ce țin de atingerea acestui ultim obiectiv” [9, p.71].

Să trecem, deci, la cercetarea premiselor integrării europene, proces ce continuă și se extinde cu succes până în prezent [68, p.361].

1. Desfășurarea în ritm accelerat a revoluției tehnico-științifice contemporane a făcut posibilă sporirea rapidă a producției și a calității ei în majoritatea țărilor dezvoltate. Acest proces a generat contradicția dintre posibilitățile crescânde ale producției și capacitatea restrânsă a piețelor naționale de absorbție a rezultatelor ei, fapt ce a impus extinderea cadrului de desfacere a producției peste hotarele țării, mărinnd considerabil numărul de consumatori.

2. Concurența acerbă, pe plan național, a condus la creșterea gradului de concentrare a producției și a capitalului care, căutând noi piețe, s-a lovit de limitele și restricțiile impuse de granițele naționale. Numai printr-un acord de ansamblu, care ar uni sub diferite forme economiile naționale, era posibilă eliminarea limitelor și restricțiilor în calea fluxului liber de capital și forță de muncă.

3. Dezvoltarea rapidă a SUA și Japoniei a reprezentat un pericol serios pentru țările vest-europene, care s-au simțit amenințate de o concurență mai puternică. Numai prin unirea eforturilor ele își puteau promova și apăra interesele amenințate de concurența internațională.

4. În condițiile în care revoluția tehnico-științifică contemporană cunoaște ritmuri rapide și exercită o influență tot mai puternică asupra producției, țările cu diferit nivel de dezvoltare pot învinge în lupta de concurență doar în comun, prin unirea eforturilor în domeniul cercetărilor fundamentale și aplicative.

5. Constituirea și dezvoltarea unor firme multinaționale, care, prin activitatea lor, depășesc granițele naționale, au impus crearea unui spațiu lărgit, care ar permite penetrarea externă, fără restricții sau limite, cu avantajereciproce.

6. Tendința statelor dezvoltate de a menține și a extinde relațiile cu fostele țări coloniale, devenite independente, se manifestă prin rezultate benefice. Trecerea la dezvoltarea de tip intensiv a impus importul unor cantități considerabile de materii prime relativ ieftine, însă acceptabile pentru fostele colonii, fapt ce a determinat atragerea tinerelor state în diferite forme de integrare economică.

Indiferent de nivelurile de aplicare, integrarea economică determină efecte microeconomice și macroeconomice benefice pentru țările implicate

Să trecem, deci, la cercetarea premiselor integrării europene, proces ce continuă și se extinde cu succes până în prezent.

1. Desfășurarea, în ritm accelerat, a revoluției tehnico-științifice contemporane a făcut posibilă sporirea rapidă a producției și a calității ei în majoritatea țărilor dezvoltate. Acest proces a generat contradicția dintre posibilitățile crescânde ale producției și capacitatea restrânsă a piețelor naționale de absorbție a rezultatelor ei, fapt ce a impus extinderea cadrului de desfacere a producției peste hotarele țării, mărinnd considerabil numărul de consumatori.

2. Concurența acerbă, pe plan național, a condus la creșterea gradului de concentrare a producției și a capitalului care, căutând noi piețe, s-a lovit de limitele și restricțiile impuse de granițele naționale. Numai printr-un acord de ansamblu, care ar uni, sub diferite forme, economiile naționale, era posibilă eliminarea limitelor și restricțiilor în calea fluxului liber de capital și forță de muncă.

3. Dezvoltarea rapidă a SUA și Japoniei a reprezentat un pericol serios pentru țările vest-europene, care s-au simțit amenințate de o concurență mai puternică. Numai prin unirea eforturilor, ele își puteau promova și apăra interesele amenințate de concurența internațională.

4. În condițiile în care revoluția tehnico-științifică contemporană cunoaște ritmuri rapide și exercită o influență tot mai puternică asupra producției, țările cu diferite nivele de dezvoltare pot învinge în lupta de concurență doar în comun, prin unirea eforturilor în domeniul cercetărilor fundamentale și aplicative.

5. Constituirea și dezvoltarea unor firme multinaționale, care, prin activitatea lor, depășesc granițele naționale, au impus crearea unui spațiu lărgit, care ar permite penetrarea externă, fără restricții sau limite, cu avantaje reciproce.

6. Tendința statelor dezvoltate de a menține și a extinde relațiile cu fostele țări coloniale, devenite independente, se manifestă prin rezultate benefice. Trecerea la dezvoltarea de tip intensiv a impus importul unor cantități considerabile de materii prime relativ ieftine, însă acceptabile pentru fostele colonii, fapt ce a determinat atragerea tinerelor state în diferite forme de integrare economică.

Indiferent de nivelurile de aplicare, integrarea economică determină efecte micro- și macroeconomice benefice pentru țările implicate

în acest proces.

La nivel microeconomic, lichidarea barierelor comerciale netarifare, ca rezultat al procesului de integrare, declanșează următoarele efecte:

– înlăturarea restricțiilor comerciale conduce, în mod nemijlocit, la o reducere a costurilor pentru întreprindere, ceea ce, în condițiile unei concurențe sporite pe piețe, are ca rezultat reducerea prețurilor. Această reducere de prețuri stimulează cererea internă și externă, majorează volumul de producție și determină sporirea profiturilor;

– presiunea concurențială sporită obligă întreprinderile la economisire;

– creșterea presiunii concurențiale intensifică procesul de inovație în domeniul produselor și al tehnologiilor; contribuie la perfecționarea cadrelor, a forței de muncă;

Dacă ne-am alinia la definiția globalizării, propusă de cunoscutul economist american J. Harold [41], conform căruia globalizarea reprezintă un proces de integrare profundă a economiilor naționale, în urma căruia statul-națiune se dizolvă și dispare treptat, atunci am putea afirma că integrarea regională este, în principiu, o etapă preliminară integrării mondiale.

De fapt, folosită în sens static, *integrarea economică* reprezintă situația în care componentele naționale ale unei economii integratoare nu mai sunt separate prin frontiere economice, ci funcționează în comun, formând o entitate. În sens dinamic, termenul indică eliminarea treptată a frontierelor economice între statele membre, economiile cărora evoluează de la entități separate la un tot întreg [21, p.123].

Economiștii englezi A. Weiner și Th. Diez consideră că integrarea regională are un caracter dinamic de transformare a structurilor preponderent economice și mai puțin a celor din domeniul social și politic. Ei caracterizează integrarea regională ca joc complex de interdependențe, de specializări, de complementarități, capabile a asigura prosperarea economiilor naționale, a societăților și a entităților politice [164, p.105]. Raliindu-ne acestor idei, le putem dezvolta, presupunând că integrarea regională poate contribui la formarea de noi spații economice și politice, la diferite niveluri de integrare desfășurându-se transformări radicale în toate domeniile societății supuse regionalizării. Totodată, integrarea regională presupune ca unele elemente să devină comune (politicile economice, moneda unică etc.), iar altele (sistemul politic, relațiile internaționale etc.) să

în acest proces [3, p.65].

La nivel microeconomic, lichidarea barierelor comerciale netarifare, ca rezultat al procesului de integrare, declanșează următoarele efecte: –

înlăturarea restricțiilor comerciale conduce, în mod nemijlocit, la o reducere a costurilor pentru întreprindere, ceea ce, în condițiile unei concurențe sporite pe piețe, se soldează cu reducerea prețurilor. Această reducere de prețuri stimulează cererea internă și externă, majorează volumul de producție și determină sporirea profiturilor;

– presiunea concurențială sporită obligă întreprinderile la economisire;

– creșterea presiunii concurențiale intensifică procesul de inovație în domeniul produselor și al tehnologiilor; contribuie la perfecționarea cadrelor, a forței de muncă;

La nivel macroeconomic, dacă ne-am alinia la definiția globalizării, propusă de cunoscutul economist american J. Harold [4, p.14], conform căruia globalizarea reprezintă un proces de integrare profundă a economiilor naționale, în urma căruia statul națiune se dizolvă și dispare treptat, atunci am putea afirma că integrarea regională este, în principiu, o etapă preliminară a integrării mondiale.

De fapt, folosită în sens static, integrarea economică reprezintă situația în care componentele naționale ale unei economii integratoare nu mai sunt separate prin frontiere economice, ci funcționează în comun, formând o entitate. În sens dinamic, termenul indică eliminarea treptată a frontierelor economice dintre statele membre, economiile cărora evoluează de la entități separate la un tot întreg [3, p.133].

Economiștii englezi A. Weiner și Th. Diez consideră că integrarea regională comportă un caracter dinamic de transformare a structurilor preponderent economice și mai puțin a celor din domeniul social și politic. Ei caracterizează integrarea regională ca joc complex de interdependențe, de specializări, de complementarități, capabile să asigure prosperarea economiilor naționale, a societăților și a entităților politice [4, p.105]. Raliindu-ne la aceste idei, le putem dezvolta, presupunând că integrarea regională poate contribui la formarea de noi spații economice și politice, la diferite niveluri de integrare desfășurându-se transformări radicale în toate domeniile societății supuse regionalizării. Totodată, integrarea regională presupune ca unele elemente să devină comune (politicile economice, moneda unică etc.), iar altele

rămână sub responsabilitatea națională, aceasta asigurând o coerență între elementele naționale și cele supranaționale. După cum a menționat specialistul de talie mondială în integrarea regională, B. Balassa, integrarea se desfășoară prin succesiunea a cinci etape, sau forme: „Zona de liber schimb”; „Uniunea vamală”; „Piața comună”; „Uniunea economică”; „Uniunea politică”[54]. În legătură cu fenomenul de integrare, s-au conturat două opinii opuse: una care susține acest proces, alta – care se opune. Susținătorii integrării pun accentul, în principal, pe avantajele generate de procesul integrării: reducerea costurilor de fabricare datorită producției la scară; accelerarea tranzacțiilor de bunuri și servicii care se realizează fără vame și frontiere; creșterea vitezei de derulare a operațiunilor comerciale, financiare și tehnologice; extinderea semnificativă a piețelor și crearea unor noi piețe independente de anumite surse sau zone tradiționale. În consecință, are loc o creștere a eficienței întregii activități economice la nivel regional și planetar, ca urmare a deplasării libere a capitalurilor, investițiilor, tehnologiilor și forței de muncă spre domeniile și zonele mai profitabile. Firește, aceste și alte argumente, care pun în evidență avantajele integrării, sunt demne a fi luate în considerație, deși nu trebuie să fie absolutizate.

Oponenții integrării invocă și, uneori, absolutizează consecințele ei negative: destrămarea națiunii și a statului național; reducerea locurilor de muncă în țările mai puțin dezvoltate și cu un nivel mai redus al productivității muncii; „specializarea” unor state în activități de producție mai puțin avantajoase, generatoare de poluare și care necesită un consum mare de muncă, materii prime și energie.

Un exemplu de integrare economică internațională, mai mult sau mai puțin reușit, este **Uniunea Europeană**. Printre obiectivele care au stat la baza integrării europene au fost:

– favorizarea dezvoltării activităților economice de ansamblu ale UE;

– stimularea creșterii economice în țările membre, crearea unei puteri care ar rezista expansiunii economice din America de Nord și Asia, frica insuflată de forța militară a URSS, ameliorarea relațiilor între țările-membre;

– diminuarea dependenței, la nivel monetar, în schimburile internaționale etc.

Totuși, precum denotă specialiștii, obiectivul principal l-a constituit stimularea concurenței în scopul ameliorării rentabilității capitalului, exprimat prin obținerea de importante economii

(sistemul politic, relațiile internaționale etc.) să rămână sub responsabilitatea națională, aceasta asigurând o coerență între elementele naționale și cele supranaționale. După cum a menționat specialistul de talie mondială în integrarea regională, B. Balassa, integrarea se desfășoară prin succesiunea a cinci etape, sau forme [3, p.287]: „Zona de liber schimb”; „Uniunea vamală”; „Piața comună”; „Uniunea economică”; „Uniunea politică”. În legătură cu fenomenul de integrare, s-au conturat două opinii opuse: una care susține acest proces, alta – care se opune. Susținătorii integrării pun accentul, în principal, pe avantajele generate de procesul integrării: reducerea costurilor de fabricare datorită producției la scară; accelerarea tranzacțiilor de bunuri și servicii care se realizează fără vame și frontiere; creșterea vitezei de derulare a operațiunilor comerciale, financiare și tehnologice; extinderea semnificativă a piețelor și crearea unor noi piețe independente de anumite surse sau zone tradiționale. În consecință, are loc o creștere a eficienței întregii activități economice la nivel regional și planetar, ca urmare a deplasării libere a capitalurilor, investițiilor, tehnologiilor și forței de muncă spre domeniile și zonele mai profitabile. Firește, aceste și alte argumente, care pun în evidență avantajele integrării, sunt demne să fie luate în considerație, deși nu trebuie să fie absolutizate.

Oponenții integrării invocă și, uneori, absolutizează consecințele ei negative: destrămarea națiunii și a statului național; reducerea locurilor de muncă în țările mai puțin dezvoltate și cu un nivel mai redus al productivității muncii; „specializarea” unor state în activități de producție mai puțin avantajoase, generatoare de poluare și care necesită un consum mare de muncă, materii prime și energie.

Un exemplu de integrare economică internațională, mai mult sau mai puțin reușit, îl constituie Uniunea Europeană. Printre obiectivele care au stat la baza integrării europene au fost:

– favorizarea dezvoltării activităților economice de ansamblu ale UE;

– stimularea creșterii economice în țările membre, crearea unei puteri care ar rezista expansiunii economice din America de Nord și Asia, frica insuflată de forța militară a URSS, ameliorarea relațiilor dintre țările-membre;

– diminuarea dependenței, la nivel monetar, în schimburile internaționale etc.

Totuși, precum denotă specialiștii, obiectivul principal l-a constituit stimularea concurenței în scopul ameliorării rentabilității capitalului, exprimat prin obținerea de importante economii

de scară ca urmare a liberalizării circulației bunurilor și serviciilor, a capitalurilor și investițiilor. Analizând doar câțiva indicatori macroeconomici, ajungem la concluzia că, datorită procesului de integrare regională, Uniunea Europeană a reușit să-și atingă scopul privind asigurarea creșterii economice de durată, devenind un tip de integrare destul de eficient. Generalizând cele menționate mai sus, am putea, cu certitudine, menționa că, pe lângă obiectivul menționat al integrării economice, actualmente, a mai apărut unul – crearea societății postindustriale.

Același lucru se referă la cauzele integrării. Sunt, deja, cunoscute și acceptate creșterea productivității muncii, asigurarea liberei circulații a factorilor de producție și rolul mereu crescând al corporațiilor transnaționale. Acestea pot fi suplimentate cu necesitatea asigurării, la nivel ramural și național, a competitivității – cauză aflată la baza integrării țărilor ECE la etapa post-aderare la Uniunea Europeană. Astfel se modifică și esența integrării regionale – abordarea dinamică și statică se completează cu efectul sinergic al țărilor integratoare.

Până la sfârșitul mileniului trecut, activitatea economică a fost concentrată, preponderent, sub aspect geografic. Aceasta se explică prin specificitatea strategiilor promovate în domeniul relațiilor economice internaționale, avantajele și dezavantajele geografice, aglomerația și efectele economiei de scară. Totuși, majoritatea țărilor nu sunt „victime” ale amplasării. Noile țări în curs de dezvoltare și-au susținut firmele producătoare în tendința de a inunda piețele industriale prin ameliorarea infrastructurilor complementare, a experienței și a instituțiilor necesare în producția modernă. Prin aceste măsuri, ele au exploatat la maximum factorul localizării și au manipulat evenimentele în folosul lor.

Pentru a înțelege mai bine acest fenomen, este binevenită o analiză a țărilor cu nivel diferit de integrare. Noi catalogăm țările în curs de dezvoltare în funcție de raportul „creșterea comerțului – creșterea venitului”, efectuând o comparație între prima 1/3 din țările clasate în top cu cele 2/3 de țări rămase. Distincția de 1/3 și 2/3 este, desigur, una arbitrară. Topul primei treimi se va numi țări „mai integrate”, fără a insinua, în niciun caz, faptul că acestea au adoptat o politică pro-comerț. Creșterea comerțului se poate datora altor strategii sau poate fi o pură întâmplare. Aceste țări au înregistrat o creștere mai mare a comerțului față de cea a venitului – 104%, în comparație cu 71% pentru țările bogate. Celelalte 2/3 ale țărilor în curs de dezvoltare au avut un declin al comerțului față de PIB-ul din acea

de scară ca urmare a liberalizării circulației bunurilor și serviciilor, a capitalurilor și investițiilor [3, p.46; 22, p.412]. Analizând doar câțiva indicatori macroeconomici, ajungem la concluzia că, datorită procesului de integrare regională, Uniunea Europeană a reușit să-și atingă scopul privind asigurarea creșterii economice de durată, devenind un tip de integrare destul de eficient. Generalizând cele menționate mai sus, am putea, cu certitudine, menționa că, pe lângă obiectivul menționat al integrării economice, actualmente, a mai apărut unul – crearea societății postindustriale.

Același lucru se referă la cauzele integrării. Sunt, deja, cunoscute și acceptate creșterea productivității muncii, asigurarea liberei circulații a factorilor de producție și rolul mereu crescând al corporațiilor transnaționale. Acestea pot fi suplimentate cu necesitatea asigurării, la nivel ramural și național, a competitivității – cauză aflată la baza integrării țărilor ECE la etapa post-aderare la Uniunea Europeană. Astfel, se modifică și esența integrării regionale – abordarea dinamică și statică se completează cu efectul sinergic al țărilor integratoare...

Până la sfârșitul mileniului trecut, activitatea economică a fost concentrată, preponderent, sub aspect geografic. Aceasta se explică prin specificitatea strategiilor promovate în domeniul relațiilor economice internaționale, avantajele și dezavantajele geografice, aglomerația și efectele economiei de scară. Totuși, majoritatea țărilor nu sunt „victime” ale amplasării. Noile țări în curs de dezvoltare și-au susținut firmele producătoare în tendința de a inunda piețele industriale prin ameliorarea infrastructurilor complementare, a experienței și a instituțiilor necesare în producția modernă. Prin aceste măsuri, ele au exploatat la maximum factorul localizării și au manipulat evenimentele în folosul lor.

Pentru a înțelege mai bine acest fenomen, este binevenită o analiză a țărilor cu nivel diferit de integrare. Noi catalogăm țările în curs de dezvoltare în funcție de raportul „creșterea comerțului – creșterea venitului”, efectuând o comparație între prima treime dintre țările clasate în top cu cele 2/3 din țările rămase. Distincția de 1/3 și 2/3 este, desigur, una arbitrară. Topul primei treimi îl vor constitui țările „mai integrate”, fără a insinua, în niciun caz, faptul că acestea au adoptat o politică pro-comerț. Creșterea comerțului se poate datora altor strategii sau poate fi o pură întâmplare. Aceste țări au înregistrat o creștere mai mare a comerțului față de cea a venitului – 104%, în comparație cu 71% pentru țările bogate. Celelalte 2/3 ale țărilor în curs de dezvoltare au

perioadă [164].

În țările cele mai integrate, au fost înregistrate schimbări esențiale în domeniul comerțului internațional: au fost reduse semnificativ tarifele la import – în medie, cu 34 de puncte, comparativ cu 11 puncte în țările mai puțin integrate. Însă schimbarea strategiei nu a fost focalizată totalmente pe comerț. Țările mai integrate, ca Argentina, China, Ungaria, Cehia, Malaiezia, Mexic, Slovenia, Polonia au inițiat reforme ce vizau și liberalizarea investițiilor, stabilizarea macroeconomică, definirea drepturilor de proprietate. Dollar și Zoido-Lobaton consideră că definirea exactă a drepturilor de proprietate, consolidarea statului de drept și asigurarea unei economii stabile, de rând cu politicile eficiente în domeniul comerțului internațional și al investițiilor străine, conduc la rezultate remarcabile. Iar în opinia autorului, acestea sunt premisele necesare ale constituirii economiei de piață organizată, social-orientată. Efectul implementării statului de drept este considerabil: el asigură creșterea PIB cu 4 puncte procentuale față de 1 punct procentual în cazul creșterii comerțului și investițiilor străine directe. [108].

O parte din țările mai integrate – noile state industrializate (NSI), au început să progreseze rapid, ritmurile de creștere sporind de la 2,9% în 1970 la 5% în anul 1990. Ele s-au plasat într-un cerc virtuos al creșterii, dezvoltării și penetrării pe piețele mondiale. Se pare că dezvoltarea și comerțul au devenit complementare, strategiile de expansiune educațională au redus barajele comerciale, iar reformele strategice sectoriale au îmbunătățit atât comerțul, cât și creșterea economică.

Cele mai integrate țări au înregistrat venituri semnificative în educația de bază: rata medie a școlarizării primare pentru adulți a crescut de la 2,4 ani la 3,8 ani. Țările cel mai puțin integrate au avut progrese mai modeste la acest capitol și acum rămân în urmă. Extinderea educației primare contribuie la reducerea inegalității și ridică standardele de viață, ceea ce contribuie la creșterea productivității. În ultimele două decenii, ambele grupe de țări au redus inflația sub nivelul de 10%. În sfârșit, începând cu 1997, țările mai integrate au avansat moderat, însă substanțial, în ceea ce privește drepturile la proprietate și justiție. Drept exemplu elocvent servesc China și Ungaria, care au evoluat la capitolul drepturi asupra proprietății. Standardele educaționale, stabilitatea economică, drepturile de proprietate constituie elemente primordiale pentru o economie de piață

suferit un declin al comerțului față de PIB-ul din acea perioadă [17, p.580].

În țările cele mai integrate, au fost înregistrate schimbări esențiale în domeniul comerțului internațional: au fost reduse semnificativ tarifele la import – în medie, cu 34 de puncte, comparativ cu 11 puncte în țările mai puțin integrate. Însă, schimbarea strategiei nu a fost focalizată totalmente pe comerț. Țările mai integrate, ca Argentina, China, Ungaria, Cehia, Malaiezia, Mexic, Slovenia, Polonia, au inițiat reforme ce vizau și liberalizarea investițiilor, stabilizarea macroeconomică, definirea drepturilor de proprietate. Dollar și Zoido-Lobaton [20, p.79] consideră că definirea exactă a drepturilor de proprietate, consolidarea statului de drept și asigurarea unei economii stabile, de rând cu politicile eficiente în domeniul comerțului internațional și al investițiilor străine, conduc la rezultate remarcabile. Iar, în opinia autorului, acestea sunt premisele necesare constituirii economiei de piață organizată, social-orientată. Efectul implementării statului de drept este considerabil: el asigură creșterea PIB cu 4 puncte procentuale față de 1 punct procentual în cazul creșterii comerțului și investițiilor străine directe. [19, p.201].

O parte din țările mai integrate – noile state industrializate (NSI), au început să progreseze rapid, ritmurile de creștere sporind de la 2,9% în 1970 la 5% în anul 1990. Ele s-au plasat într-un cerc virtuos al creșterii, dezvoltării și penetrării pe piețele mondiale. Se pare că dezvoltarea și comerțul au devenit complementare, strategiile de expansiune educațională au redus barajele comerciale, iar reformele strategice sectoriale au îmbunătățit atât comerțul, cât și creșterea economică.

Cele mai integrate țări au înregistrat venituri semnificative în educația de bază: rata medie a școlarizării primare pentru adulți a crescut de la 2,4 ani la 3,8 ani. Țările cel mai puțin integrate au înregistrat progrese mai modeste la acest capitol și acum rămân în urmă. Extinderea educației primare contribuie la reducerea inegalității și ridică standardele de viață, ceea ce contribuie la creșterea productivității. În ultimele două decenii, ambele grupe de țări au redus inflația sub nivelul de 10%. În sfârșit, începând cu 1997, țările mai integrate au avansat moderat, însă substanțial, în ceea ce privește drepturile la proprietate și justiție. Drept exemplu elocvent servesc China și Ungaria, care au evoluat la capitolul drepturi asupra proprietății. Standardele educaționale, stabilitatea economică, drepturile de proprietate constituie elementele primordiale ale unei economii de piață

organizată, social-orientată.

Deci, legătura causală între deschiderea economiei și creșterea economică rapidă nu constituie *scopul principal pentru țară* care le înfăptuiește, acesta reprezentând constituirea societății postindustriale. În țările cu venit mic, care au invadat piețele mondiale, restricțiile de acces la aceste piețe vor prejudicia dezvoltarea lor ulterioară, fără a ține cont dacă industrializarea a fost cauzată de deschiderea spre exterior. Totuși, deschiderea integrează economia în cadrul unei piețe mai mari. Încă A. Smith menționa că mărimea pieței are importanță pentru dezvoltare. O piață mai mare permite un acces mai mare la inovații, investirea unui capital fix de proporții la un preț mai mic, ajustarea diviziunii muncii. O piață mai mare oferă, de asemenea, posibilități mai mari de a alege. Pentru întreprinderi, o alegere mai largă contează mai mult decât pentru consumatori. De exemplu, odată cu liberalizarea comerțului, companiile din țările ECE au putut achiziționa utilaje de o calitate mai bună. Efecte similare a avut liberalizarea importului în China. În sfârșit, o piață mai mare intensifică competiția și sporește inovația. Există unele supoziții că racordarea la economia mondială este mai importantă pentru țările mici și sărace decât pentru economiile mari, precum India și China.

În literatura economică, sunt efectuate multiple studii în baza regresiiilor liniare, axate pe creșterea și deschiderea economică. Acestea se cer tratate cu circumspecție, fără a le confunda. Lindert și Williamson au rezumat astfel: dubiile asociate cu un anumit studiu riscă de a bloca opinia noastră despre întreaga evidență, deși niciun studiu nu poate confirma că deschiderea spre exterior a ajutat, într-adevăr, țările în curs de dezvoltare [114, p.59].

În concluzie, remarcăm că, începând cu 1980, integrarea globală a piețelor de mărfuri a dat posibilitate țărilor în curs de dezvoltare, ce posedă o anumită locație, strategie, instituții și infrastructură adecvată, să exploateze resurselor lor umane abundente pentru a atinge un avantaj competitiv la unele produse și servicii. Avantajul inițial, asigurat de forța de muncă ieftină, s-a transformat, ulterior, în avantaj competitiv, care a generat alte beneficii din comerț. De exemplu, când India a invadat, inițial, piața mondială a programelor *soft*, aceasta s-a realizat prin intermediul avantajelor competitive – în baza ofertei de forță de muncă ieftină și creativă. Veniturile crescute din export au finanțat tot mai mult importurile, astfel ambele contribuind la creșterea competitivității și a posibilității la o

organizată, social-orientată.

Deci, legătura causală dintre deschiderea economiei și creșterea economică rapidă nu constituie scopul principal pentru țara care le înfăptuiește, acesta reprezentând constituirea societății postindustriale. În țările cu venit mic, care au invadat piețele mondiale, restricțiile de acces la aceste piețe vor prejudicia dezvoltarea lor ulterioară, fără a ține cont dacă industrializarea a fost cauzată de deschiderea spre exterior. Totuși, deschiderea integrează economia în cadrul unei piețe mai mari. Încă A. Smith menționa că mărimea pieței are importanță pentru dezvoltare. O piață mai mare permite un acces mai mare la inovații, investirea unui capital fix de proporții la un preț mai mic, ajustarea diviziunii muncii. O piață mai mare oferă, de asemenea, posibilități mai mari de a alege. Pentru întreprinderi, o alegere mai largă contează mai mult decât pentru consumatori. De exemplu, odată cu liberalizarea comerțului, companiile din țările ECE au putut achiziționa utilaje de o calitate mai bună. Efecte similare a avut liberalizarea importului în China. În sfârșit, o piață mai mare intensifică competiția și sporește inovația. Există unele supoziții potrivit cărora racordarea la economia mondială este mai importantă pentru țările mici și sărace decât pentru economiile mari, precum India și China [17, p.110; 229, p.82].

În literatura economică, sunt efectuate multiple studii în baza regresiiilor liniare, axate pe creșterea și deschiderea economică. Acestea se cer tratate cu circumspecție, fără a le confunda. Lindert și Williamson au rezumat astfel: dubiile asociate cu un anumit studiu riscă de a bloca opinia noastră despre întreaga evidență, deși niciun studiu nu poate confirma că deschiderea spre exterior a ajutat, într-adevăr, țările în curs de dezvoltare [20, p.59].

În concluzie, remarcăm că, începând cu 1980, integrarea globală a piețelor de mărfuri a dat posibilitate țărilor în curs de dezvoltare, ce posedă o anumită locație, strategie, instituții și infrastructură adecvată, să exploateze resursele lor umane abundente pentru a atinge un avantaj competitiv la unele produse și servicii. Avantajul inițial, asigurat de forța de muncă ieftină, s-a concretizat, ulterior, în avantaj competitiv, care a generat alte beneficii din comerț. De exemplu, când India a invadat, inițial, piața mondială a programelor *soft*, aceasta s-a realizat prin intermediul avantajelor competitive – în baza ofertei de forță de muncă ieftină și creativă. Veniturile crescute din export au finanțat tot mai mult importurile, astfel, ambele contribuind la creșterea competitivității și a posibilității la o

alegere mai mare. Există unele certitudini că, prin efectele creșterii comerțului internațional, sporește nu doar nivelul real al venitului, ci și ritmul creșterii lui. Totuși, procesul de creștere economică este foarte complex și nu se datorează exclusiv comerțului.

Totodată, este necesar să menționăm că internaționalizarea comerțului, integrarea în general, deschide numeroase posibilități și celor certați cu legea. Criminalitatea, devenită internațională, este greu de contracarat, în pofida eforturilor de cooperare în acest domeniu. Pe parcursul ultimilor 10 ani producția de opium s-a triplat, iar cea de cocaină s-a dublat; în 1995 traficul de stupefiante reprezenta 400 miliarde de dolari, respectiv 8% din comerțul mondial, depășind, ca volum, comerțul cu metale feroase sau cel cu automobile, textile sau petrol și gaze. Traficul cu arme și deținerea ilegală a acestora de către civili, abuzurile și exploatarea sexuală a femeilor și copiii reprezintă alte fațete ale acestor „afaceri”. La originea lor se află clanurile mafioate, a căror activitate este estimată la 1500 miliarde de dolari anual - o adevărată forță economică ce concurează cu cea a corporațiilor multinaționale [83].

Multe țări, în primul rând cele din Africa și fostele republici ex-sovietice, cu o populație de circa 2 miliarde, s-au integrat slab în economia globală. Aceste țări au înregistrat o micșorare drastică a comerțului în cadrul piețelor internaționale, mai ales în cele de exporturi ale materiei prime. În general, în aceste țări, PIB-ul per capita a suferit un declin considerabil în timpul celui de-al treilea val al globalizării. De ce aceste țări au rămas în urmă atât de mult față de țările mai integrate sau chiar de cele mai puțin integrate? Pot ele ajunge din urmă aceste țări, explorând avantajul lor competitiv – abundența de forță de muncă și materie primă, diversificând exporturile de bunuri și servicii? În acest sens, există trei opinii:

De a adera la integrare. Această opinie relevă că țările, mai puțin avansate, au suferit eșec în exploatarea avantajului lor comparativ, legat de abundența forței de muncă, din cauza aplicării unor strategii economice ineficiente. Dacă, de exemplu, infrastructura este slabă, educația inadecvată, corupția este devastatoare și barierele comerciale sunt ridicate, atunci avantajul costului redus al forței de muncă abundente este neutralizat, transformându-se în dezavantaj. Respectiv, această opinie denotă că atunci, când se vor ameliora strategiile, instituțiile și infrastructura, țările se vor integra pe piețele mondiale de bunuri și servicii [124, p.157].

Opinia dezavantajului geografic. Unele țări, care

alegere mai mare. Există unele certitudini că, prin efectele creșterii comerțului internațional, sporește nu doar nivelul real al venitului, ci și ritmul creșterii lui. Totuși, procesul de creștere economică este foarte complex și nu se datorează exclusiv comerțului.

Totodată, este necesar să menționăm că internaționalizarea comerțului, integrarea în general, deschide numeroase posibilități și celor certați cu legea. Criminalitatea, devenită internațională, este greu de contracarat, în pofida eforturilor de cooperare în acest domeniu. Pe parcursul ultimilor 10 ani, producția de opium s-a triplat, iar cea de cocaină s-a dublat; în 1995 traficul de stupefiante reprezenta 400 miliarde de dolari, respectiv 8% din comerțul mondial, depășind, ca volum, comerțul cu metale feroase sau cel cu automobile, textile sau petrol și gaze [2, p.184]. Traficul cu arme și deținerea ilegală a acestora de către civili, abuzurile și exploatarea sexuală a femeilor și copiii reprezintă alte fațete ale acestor „afaceri”. La originea lor se află clanurile mafioate, a căror activitate este estimată la 1500 miliarde de dolari anual – o adevărată forță economică ce concurează cu cea a corporațiilor multinaționale [2, p.299].

Multe țări, în primul rând cele din Africa și fostele republici sovietice, cu o populație de circa 2 miliarde, s-au integrat slab în economia globală. Aceste țări au înregistrat o micșorare drastică a comerțului în cadrul piețelor internaționale, mai ales în cele de exporturi ale materiei prime. În general, în aceste țări, PIB-ul per capita a suferit un declin considerabil în timpul celui de-al treilea val al globalizării. De ce aceste țări au rămas în urmă atât de mult față de țările mai integrate sau chiar de cele mai puțin integrate? Pot ele ajunge din urmă aceste țări, explorând avantajul lor competitiv – abundența de forță de muncă și materie primă, diversificând exporturile de bunuri și servicii? În acest sens, există trei opinii:

Aderarea la integrare. Această opinie relevă că țările, mai puțin avansate, au suferit eșec în exploatarea avantajului lor comparativ, legat de abundența forței de muncă, din cauza aplicării unor strategii economice ineficiente. Dacă, de exemplu, infrastructura este slabă, educația inadecvată, corupția este devastatoare și barierele comerciale sunt ridicate, atunci avantajul costului redus al forței de muncă abundente este neutralizat, transformându-se în dezavantaj. Respectiv, această opinie denotă că atunci, când se vor ameliora strategiile, instituțiile și infrastructura, țările se vor integra pe piețele mondiale de bunuri și servicii [16, p.157].

Opinia dezavantajului geografic. Unele țări, care

nu s-au integrat pe piețele mondiale de bunuri și servicii, suferă de dezavantaje fundamentale de locație. Chiar și cu strategii, instituții și infrastructură bune, o țară cu pământurile neexplorate, infectată, de exemplu, de malarie, nu va fi competitivă pe piața bunurilor și serviciilor din mediul turismului.

Pentru multe țări în curs de dezvoltare, costurile de transport până la piețele OECD sunt mai mari decât tarifele la bunurile exportate, deci costurile de transport sunt o barieră mai mare în ceea ce privește integrarea decât politicile comerciale din aceste țări. Explicația costurilor de transport înalte este, în realitate, datorată poziției geografice.

Venables consideră că: „Tendința economiilor africane de a face comerț mai puțin cu restul lumii și mai mult între ele poate fi explicată printr-un model simplu de gravitație și din cauza infrastructurii lor slabe” [144, p.62]. Aceasta include porturi maritime învechite, însă mult mai importantă este infrastructura internă: drumurile, calea ferată și telecomunicațiile. Colier și Gunning documentează această infrastructură a deficiențelor în Africa: acolo este mai puțină infrastructură decât altundeva. De exemplu, densitatea rețelei de drumuri rurale este numai de 55 km la 100 km² în comparație cu peste 800 km² în India, unde numai 1/10 din locuitorii Asiei posedă telefoane. Rețeaua de telefonie este de trei ori mai mică decât în Asia, iar proporția de trenuri cu locomotivă Diesel în folosință este cu 40% mai joasă. Prețurile infrastructurii sunt cu mult mai ridicate. Tarifele la transport sunt aproximativ duble, în comparație cu Asia. Taxele portuare sunt mult mai ridicate (de exemplu, un container în Abidjan costă 200 dolari, în comparație cu 120 dolari în Antwerpen). Transportul aerian este mult mai scump, de patru ori mai mare decât în Asia de Est. Majoritatea transportului internațional este stopat, reflectând dispozițiile guvernelor africane de a promova companiile naționale de transport naval și liniile aeriene [154].

O situație analogică se constată și în țările ex-sovietice. Tarifele la transport, serviciile prestate sunt la nivelul prețurilor europene, iar, uneori, chiar mai mari, dar calitatea lor este incomparabil mai mică. Aceste concluzii se referă la întreaga infrastructură -atât în termeni cantitativi, cât și calitativi.

Teoria „trenului pierdut”. Această opinie acceptă argumentul că, dacă una dintre aceste țări ar avea strategii mai bune, ar invada piața bunurilor și serviciilor, însă teoria „trenului pierdut” le consideră, deja, pierdute iremediabil. Cererea globală de bunuri este limitată de venitul global,

nu s-au integrat pe piețele mondiale de bunuri și servicii, suferă de dezavantaje fundamentale de locație. Chiar și cu strategii, instituții și infrastructură bune, o țară cu pământurile neexplorate, infectată, de exemplu, de malarie, nu va fi competitivă pe piața bunurilor și serviciilor din mediul turismului.

Pentru multe țări în curs de dezvoltare, costurile de transport până la piețele OECD sunt mai mari decât tarifele la bunurile exportate, deci costurile de transport constituie o barieră mai mare în ceea ce privește integrarea decât politicile comerciale din aceste țări. Explicația costurilor înalte de transport este, în realitate, datorată poziției geografice. Venables consideră că: „Tendința economiilor africane de a face comerț mai puțin cu restul lumii și mai mult între ele poate fi explicată printr-un model simplu de gravitație și din cauza infrastructurii lor slabe” [86, p.62]. Aceasta include porturi maritime învechite, însă mult mai importantă este infrastructura internă: drumurile, calea ferată și telecomunicațiile. Colier și Gunning justifică această infrastructură a deficiențelor din Africa: astfel, acolo este mai puțină infrastructură decât altundeva. De exemplu, densitatea rețelei de drumuri rurale este numai de 55 km la 100 km², în comparație cu peste 800 km² în India, unde numai 1/10 din locuitorii Asiei posedă telefoane. Rețeaua de telefonie este de trei ori mai mică decât în Asia, iar proporția de trenuri cu locomotivă Diesel în folosință este cu 40% mai joasă. Prețurile infrastructurii sunt cu mult mai ridicate. Tarifele la transport sunt aproximativ duble, în comparație cu Asia. Taxele portuare sunt mult mai ridicate (de exemplu, un container în Abidjan costă 200 dolari, în comparație cu 120 dolari în Antwerpen). Transportul aerian este mult mai scump, de patru ori mai mare decât în Asia de Est. Majoritatea transportului internațional este stopat, conform dispozițiilor guvernelor africane de a promova companiile naționale de transport naval și liniile aeriene [17, p.102].

O situație analogică se constată și în țările ex-sovietice. Tarifele la transport, serviciile prestate se situează la nivelul prețurilor europene, iar, uneori, chiar mai mari, dar calitatea lor este inferioară. Aceste concluzii se referă la întreaga infrastructură -atât în termeni cantitativi, cât și calitativi.

Teoria „trenului pierdut”. Această opinie acceptă argumentul că, dacă una dintre aceste țări ar avea strategii mai bune, ar invada piața bunurilor și serviciilor, însă teoria „trenului pierdut” le consideră, deja, iremediabil pierdute. Cererea globală de bunuri este limitată de venitul global,

<p>din care cauză firmele din cadrul economiilor de aglomerație se vor stabili în „clustere”. Deși sunt locații suficiente, firmele, deja, au locații satisfăcătoare în țările cu forță de muncă abundentă și, de aceea, cei care vin mai târziu nu mai au ce oferi.</p> <p>În linii generale, fiecare opinie conține elemente de adevăr. Este posibil ca pe piața internațională de bunuri și servicii să fie destul spațiu pentru unele țări noi, bine localizate, care-și reformulează strategiile, instituțiile și infrastructura, putând crea, cu siguranță, locații de succes. Pare plauzibil faptul că, dacă toate țările mai mult sau mai puțin integrate vor fi mai bine localizate decât cele „nou-venite”, unele vor „pierde trenul” în realitate. În sfârșit, unele țări sunt, într-adevăr, rău localizate și nu vor fi integrate. Astfel de țări pot deveni competitive în domeniul serviciilor internaționale, însă, în prezent, piețele de servicii sunt mai puțin integrate decât piețele de bunuri.</p>	<p>din care cauză firmele din cadrul economiilor de aglomerație se vor stabili în „clustere”. Deși sunt locații suficiente, firmele, deja, au locații satisfăcătoare în țările cu forță de muncă abundentă și, de aceea, cei care vin mai târziu nu mai au ce oferi.</p> <p>În linii generale, fiecare opinie conține anumite doze de adevăr. Este posibil ca, pe piața internațională de bunuri și servicii, să fie destul spațiu pentru unele țări noi, bine localizate, care-și reformulează strategiile, instituțiile și infrastructura, putând crea, cu siguranță, locații de succes. Pare plauzibil faptul că, dacă toate țările, mai mult sau mai puțin, integrate vor fi mai bine localizate decât cele „nou-venite”, unele vor „pierde trenul” în realitate. În sfârșit, unele țări sunt, într-adevăr, rău localizate și nu vor fi integrate. Astfel de țări pot deveni competitive în domeniul serviciilor internaționale, însă, în prezent, piețele de servicii sunt mai puțin integrate decât piețele de bunuri.</p>
<p>Teza-Bragoi</p>	<p>Belostecinic G. <u>Riscuri globale – riscuri locale</u>. In: Competitivitate și inovare în economia cunoașterii [online]: conf. șt. intern., ed. a 21-a: Lucrări științifice., 27-28 sept., 2019. – Chișinău: ASEM, 2019, pp. 13-28. ISBN 978-9975-75-968-7</p>
<p>p.36</p> <p>Indiferent dacă sunt mari sau mici, puternice sau slabe, țările sunt egale în fața noilor reguli ale jocului schimburilor economice internaționale. Statele lumii concurează între ele deoarece doresc să-și extindă prezența pe piețele mondiale. Competiția dintre state înseamnă competiția dintre legislațiile acestora, procedurile administrative, sistemele fiscale, monetare, financiare, comerciale, educaționale, sociale, ecologice, judecătorești și altele. Trebuie să recunoaștem, în acest context, că teoria concurențială și cea a avantajelor competitive au fost elaborate în baza experienței economiilor (statelor) mari și în cu totul alte situații economice decât cele actuale. Dacă acceptăm că modelul lui Porter, nu se referă la întreprinderi concrete, dar analizează mediul de afaceri în întregime, atunci putem considera că datorită globalizării, dar și noilor tehnologii informaționale și de comunicare, cel puțin patru din cele cinci forțe concurențiale manifestă tendință de creștere [8; 63]:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Puterea cumpărătorilor, datorită creșterii semnificative a ofertelor, accesului la informații datorită internetului și comerțului on-line, posibilităților mai mare de negociere a ofertelor; -Puterea produselor de substituție, din aceleași considerente, dar și accelerării progresului tehnico-științific, apariției de noimateriale, 	<p>p.18</p> <p>Indiferent dacă sunt mari sau mici, puternice sau slabe, țările sunt egale în fața noilor reguli ale jocului schimburilor economice internaționale. Statele lumii concurează între ele deoarece doresc să-și extindă prezența pe piețele mondiale. Competiția dintre state înseamnă competiția dintre legislațiile acestora, procedurile administrative, sistemele fiscale, monetare, financiare, comerciale, educaționale, sociale, ecologice, judecătorești și altele. Trebuie să recunoaștem, în acest context, că teoria concurențială și cea a avantajelor competitive au fost elaborate în baza experienței economiilor (statelor) mari și în cu totul alte situații economice decât cele actuale. Dacă acceptăm că modelul lui Porter, (10,11) nu se referă la întreprinderi concrete, dar analizează mediul de afaceri în întregime, atunci putem considera că datorită globalizării, dar și noilor tehnologii informaționale și de comunicare, cel puțin patru din cele cinci forțe concurențiale manifestă tendință de creștere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Puterea cumpărătorilor, datorită creșterii semnificative a ofertelor, accesului la informații datorită internetului și comerțului on-line, posibilităților mai mare de negociere a ofertelor; - Puterea produselor de substituție, din aceleași considerente, dar și accelerării progresului

tehnologii;

- Puterea noilor intrări pe piață, datorită mișcării libere a bunurilor, capitalului, forței de muncă, liberalizării economice la general, scăderii costurilor intrării pe piață;
- Forța concurenților, datorită dezvoltării companiilor transnaționale, care pun pe prim plan eficiența economică și extinderea prezenței acestora pe alte piețe decât cea de reședință, inclusiv în statele cu economii emergente;
- Forța furnizorilor la prima vedere scade în intensitate , datorită oportunităților oferite de rețeaua Internet prin oferirea unui volum mare de informații despre produse, prețuri, locul unde pot fi achiziționate, respectiv, puterea de negociere a acestora este în descreștere, dar și aceasta nu trebuie ignorată.

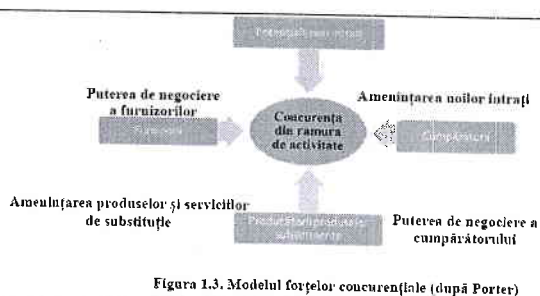
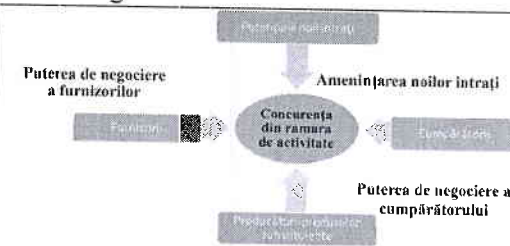

Figura 1.3. Modelul forțelor concurențiale (după Porter)

p.55. Trăim într-o eră foarte dinamică, cu evenimente semnificative ce se desfășoară în Europa și la nivel global. Aceste schimbări derulează cu o viteză uluitoare, iar situația actuală este complet diferită de cea de acum zece sau trei ani înapoi, ceea ce dă naștere unor noi posibilități, dar și noi riscuri. Astfel, întreaga durată de timp de când există omenirea este influențată de intercalarea diverselor acțiuni și tendințe majore, ce duc la diverse riscuri și incertitudini. Este de menționat faptul că economistul englez Thomas Malthus (1766-1834), care este unul dintre cei mai importanți savanți ai școlii economice "clasice", pe lângă Adam Smith (1723-1790) și David Ricardo (1772-1823), "**suprapopularea este considerată a fi principala amenințare**" a societății [41p.17]. Chiar dacă în perioada lui Thomas Malthus la nivel global erau aproximativ 960 mln. de oameni (anul 1800), atunci la un decalaj de 100 de ani, circa 1,6 miliarde, pentru ca în anul 2000 să se înregistreze mai mult de 7 miliarde în anul 2000 [41, p.302]. Având în vedere că creșterea populației la nivel global este în prezent de aproximativ 1% pe an, deși pare a fi relativ modestă, se estimează că dacă acest ritm ar continua în următoarele trei secole, populația mondială ar depăși 70 de miliarde până în anul 2300. Este de menționat faptul că, dezvoltarea demografică este diversă de la stat la stat. Astfel,

tehnico-științific, apariției de noi materiale, tehnologii;

- Puterea noilor intrări pe piață, datorită mișcării libere a bunurilor, capitalului, forței de muncă, liberalizării economice la general, scăderii costurilor intrării pe piață;
- Forța concurenților, datorită dezvoltării companiilor transnaționale, care pun pe prim plan eficiența economică și extinderea prezenței acestora pe alte piețe decât cea de reședință, inclusiv în statele cu economii emergente;
- Forța furnizorilor la prima vedere scade în intensitate , datorită oportunităților oferite de rețeaua Internet prin oferirea unui volum mare de informații despre produse, prețuri, locul unde pot fi achiziționate, respectiv, puterea de negociere a acestora este în descreștere, dar și aceasta nu trebuie ignorată.

Desen 2. Modelul forțelor concurențiale (după Porter)

P.33. Lumea în care trăim este una foarte dinamică. Suntem martorii unor evenimente fără precedent în Europa, în întreaga lume, și acestea se dezvoltă cu ritmuri rapide, situația fiind cu totul alta decât cu 10 sau chiar 2 ani în urmă, generând noi oportunități, dar și noi incertitudini. De fapt, întreaga perioadă de existență a omenirii este marcată de coexistența și confruntarea unor procese și tendințe pozitive, și altora, care generează riscuri și amenințări... Pentru economistul englez Thomas Malthus (1766-1834), considerat unul dintre cei mai influenți reprezentanți ai școlii economice "clasice", alături de Adam Smith (1723-1790) și de David Ricardo (1772-1823), "**suprapopularea este considerată a fi principala amenințare**" a omenirii (2,p.17). Și dacă pe timpul lui Thomas Malthus în toată lumea erau aproximativ 950 mln. de oameni (anul 1800), atunci peste 100 de ani, aproximativ 1,6 miliarde, pentru a ajunge peste 7 miliarde în anul 2000 (1, p.302).

Luând în considerare faptul că creșterea populației mondiale este în prezent de aproape 1% pe an (2,p.130), și chiar dacă pare a fi destul de slabă, se consideră că dacă acest ritm s-ar menține și în următoarele trei secole, atunci populația mondială ar depăși 70 de miliarde până în anul 2300. (2,p.133) Desigur că evoluțiile demografice sunt diferite

pentru unele țări care sunt suprapopulate este deja o realitate, altele state luptă cu o micșorare considerabilă a numărului populației, iar de la aceasta nu face excepție nici Republica Moldova, dar și România. La moment sunt mai multe clasamente la acest compartiment, iar în baza unor clasamente, Republica Moldova este situată în întâietatea listei statelor, unde numărul populației se va micșora considerabil, cu circa 53,8%, către anul 2100 [48].

Este de menționat faptul că, David Ricardo a publicat în anul 1817 lucrarea sa **Principiile de economie politică și de impunere**, unde deja menționează ca o gravă problemă privind **dezvoltarea pe termen lung a costului pământului și a nivelului rentei funciare care reflectă schimbările în cererea și ofertă pentru terenuri și resurse naturale, fiind influențată de factori precum urbanizarea, creșterea populației, dezvoltarea economică și inovațiile tehnologice.** Totodată Karl Marx identifică ca fenomen central al epocii sale sărăcia proletariatului industrial sau noua sărăcie urbană, pe care o vede ca pe o forță destinată să submineze puterea burgheziei și să conducă la schimbări radicale în structura socială. El consideră inevitabilă victoria proletariatului în lupta de clasă și prăbușirea sistemului capitalist.[37,p.20-26].

Este de menționat că, în lucrarea sa "Capitalul în secolul XXI", Tomas Piketty pune accentul pe problemele inegalităților în distribuția veniturilor, evidențiind impactul lor asupra creșterii disparităților sociale și reducerea clasei de mijloc. El sublinează faptul că, o tendință în creșterea numărului de persoane bogate, însă în același timp remarcă o creștere mult mai rapidă a proporției celor săraci. Iar această situație face posibilă apariția unor grupări antisistem, care provoacă dezordine profundă și de durată, capabilă să distrugă echilibrul social, drept exemplu servind mișcarea Vestelor Galbene în Franța. Desigur că, avem nevoie de o mai bună distribuire, dar și redistribuire a veniturilor și o mai mare uniformitate posibilă a cetățenilor unui sistem economic sau a unei națiuni.

Referendumul din Marea Britanie, cunoscut sub numele de "Brexit", scoate în evidență posibilitatea unor incertitudini privind viitorul Uniunii Europene în ansamblul său. Acesta reprezintă una dintre cele mai mari provocări, cu care s-a confruntat unitatea europeană în istoria sa, alimentată de emoțiile exprimate de alegătorii britanici.

Teoria haosului, elaborată de Henri Poincaré (1854-1912), a cunoscut o mare popularitate ascendentă datorită conceptului cunoscut sub numele de "efectul fluture": ideea că o acțiune

pentru diferite state ale lumii. Și dacă pentru unele suprapopularea a devenit deja o realitate, altele se confruntă cu o reducere drastică a numărului populației, iar printre acestea se numără atât Republica Moldova, cât și România (des. 1). Există mai multe clasamente la acest capitol, iar conform unora, R. Moldova se plasează pe primul loc în lista țărilor, a căror populație s-ar reduce drastic, cu 53,8%, către anul 2100 (3).

David Ricardo publică în 1817 lucrarea **Principiile de economie politică și de impunere**, în care consideră deja drept problemă principală evoluția pe termen lung a prețului pământului și a nivelului rentei funciare,

pe când Marx consideră drept cel mai marcant fenomen al epocii sale sărăcia proletariatului industrial, sau noua sărăcie urbană, care va deveni groparul burgheziei, considerând inevitabilă și victoria proletariatului (2,p. 20-26).

Contemporanul nostru Tomas Piketty, în lucrarea sa **Capitalul secolului XXI** repune în centrul analizei economice problema inegalităților în repartizarea veniturilor, iar aceasta provoacă creșterea inegalităților sociale și o reducere drastică a clasei medii. Trebuie să recunoaștem că da, numărul celor bogați este în creștere, dar, în același timp, ponderea celor săraci crește cu ritmuri mult mai mari. Iar această situație face posibilă apariția unor grupări antisistem, care provoacă dezordine profundă și de durată, capabilă să distrugă echilibrul social, drept exemplu servind mișcarea Vestelor Galbene în Franța. Desigur că avem nevoie de o mai bună distribuire, dar și redistribuire a veniturilor și o mai mare uniformitate posibilă a cetățenilor unui sistem economic sau a unei națiuni.

La fel, referendumul organizat în Marea Britanie, "Brexit", ar putea provoca incertitudini pentru viitorul Uniunii Europene în întregime. Ne confruntăm cu provocarea cea mai mare pentru unitatea europeană din istoria Uniunii, datorată emoțiilor electoratului britanic.

Iar Teoria haosului, dezvoltată de Henri Poincaré (1854-1912), a devenit populară cu așa numitul efect de fluture: „simpla bătaie de aripă a unui fluture la Beijing poate provoca un uragan în

<p>mică, cum ar fi bătuțul aripilor unui fluture în Beijing, ar putea genera un lanț de evenimente, care să ducă la un uragan în Arizona.[42].</p> <p>Este de menționat faptul că Europa și Uniunea Europeană să privească în viitor și să contureze o viziune pentru dezvoltarea lor, identificând domeniile în care sunt necesare îmbunătățiri pentru a asigura o creștere economică durabilă. Cu toate că prognosticurile despre viitor sunt incerte, semnarea noului Tratat franco-german, prin care Germania și Franța reafirmă succesul modelului de unificare europeană și angajamentul lor de a continua procesul european comun, împreună cu recenta reuniune de la Sibiu a liderilor europeni, aduc un plus de încredere în perspectiva unei Europe unificate mai puternice în zilele ce vor urma.</p>	<p>Arizona” (4).</p> <p>Este firesc, că Europa, Uniunea Europeană, trebuie să privească înainte, stabilind modul în care își va contura o viziune asupra viitorului său, domeniile în care sunt necesare îmbunătățiri pentru a asigura o dezvoltare economică sustenabilă. Chiar dacă este destul de greu să facem previziuni despre ceea ce se va întâmpla pe viitor. În acest context, semnarea noului Tratat franco-german, prin care Germania și Franța reconfirmă modelul de succes al unificării europene și dorința de a continua parcursul european comun, de rând cu recenta reuniune de la Sibiu a liderilor statelor europene, inspiră mai multă încredere în ziua de mâine a Europei unificate.</p>
<p>În prezent, societatea, este dominată de progresul în domeniul științei și tehnologiei. Participăm la o creștere rapidă în sectorul tehnologiilor informaționale, iar informația a devenit o resursă esențială și strategică, comparabilă cu capitalul în era industrială, având un impact imperios asupra dezvoltării și prosperității fiecărei națiuni. Dezvoltarea digitală a modificat și continuă să modifice în mod esențial fiecare aspect al activității umane, inclusiv economia, inovația, educația, sănătatea, administrarea etc. În același timp, viteza acestei revoluții digitale este într-o creștere constantă. Tehnologiile digitale, cum ar fi internetul, telefoanele mobile și alte instrumente pentru colectarea, stocarea și distribuirea informației digitale, se răspândesc rapid pe întreg globul, atât în țările cu economii dezvoltate, cât și în cele în curs de dezvoltare. Concepte cheie, asociate cu noile tehnologii și resurse include, mediul online, mediul mobil, mai multe canale multiple, comunicațiile independente, crearea de baze de date, extragerea datelor, automatizarea și comunicarea la distanță [3]. Este de menționat faptul că, deși nu există o singură persoană care să poată fi considerată inventatorul computerului (de menționat că termenul "computer" în cel de-al Doilea Război Mondial era folosit de americani pentru a numi persoanele responsabile cu calculul numeric, în cadrul fișelor de lucru). Astfel, primul computer electronic digital multifuncțional complet automatizat din lume a fost creat în timpul războiului de către americanul John von Neumann, cunoscut sub numele de Electronic Numerical Integrator and Computer, sau ENIAC.. ENIAC avea peste 30 de metri lungime, 3,5 metri înălțime și un metru grosime. Conținea 17468 de</p>	<p>Lumea actuală guvernată de știință și tehnologie. Suntem martorii unei dezvoltări vertiginose a domeniului tehnologiilor informaționale, iar informația a devenit, de fapt, o resursă strategică și fundamentală, asemănător capitalului în societatea industrială, și cu un impact hotărâtor asupra dezvoltării și prosperității oricărei națiuni. Revoluția digitală a schimbat și schimbă fundamental fiecare activitate umană, indiferent că vorbim de economie, inovație, educație, sănătate, administrație etc. Pe de altă parte, ritmul acestei revoluții digitale este în continua creștere. Tehnologiile digitale - internetul, telefoanele mobile și orice alte instrumente care colectează, stochează și distribuie informația digitală - se răspândesc rapid în întreaga lume, atât în țările dezvoltate economic, cât și în cele în curs de dezvoltare. Iar mediul online, mediul mobil, canalele multiple, comunicațiile independente, crearea de baze de date, extragerea datelor, automatizarea și comunicațiile de la distanță sunt cuvinte cheie pentru noile tehnologii și resurse. Să ne amintim, că deși nimeni nu poate pretinde că a inventat computerul (apropo, prin cuvântul "computer" în cel de-al Doilea Război Mondial era denumită la americani persoana care realiza calcule numerice, ca parte a fișei postului) (6, p.40), se consideră că primul computer electronic digital multifuncțional complet automatizat din lume a fost construit în timpul războiului de americanul John von Neumann, numit Electronic Numerical Integrator and Computer, sau ENIAC.</p> <p>ENIAC avea peste 30 de metri lungime, 3,5 metri înălțime și un metru grosime. Conținea 17468 de</p>

tuburi electronice cu vid și cântărea aproape 30 de tone. Calculatorul efectua doar 5000 de operațiuni pe secundă.

În anul 2008, cel mai rapid computer din lume, numit IBM Roadrunner, era capabil deja să realizeze un milion de miliarde de operațiuni pe secundă.

În 2014, cel mai rapid supercomputer din lume, aflat la Universitatea Națională de Tehnologie pentru Apărare din China, și numit Tianhe-2, a putut efectua circa 30 de cvadrilioane de calcule pe secundă, sau 33,86 petafloi (un petaflop este egal cu un milion de miliarde).

Este firesc că tehnologia face mult bine, dar poate genera și mult rău, precum furtul de informații și de bani, dezinformarea, folosirea în scopuri dubioase a datelor cu caracter personal etc.

Deja se vorbește activ despre inteligența artificială. Roboticienii definesc **creierile artificiale** ca fiind mașinării create de om și destinate a fi la fel de inteligente, conștiente de sine și creative ca și oamenii. Există două tehnologii care joacă rolul-cheie în progresul inteligenței artificiale – cibernetica, legată de mașini, și neuroștiințele, legate de creierul uman. Adică ar reprezenta o integrare a creierului uman cu tehnologia [148].

Mai mulți cercetători au încercat pe o perioadă de zeci de ani să inventeze mașini înzestrate cu inteligență artificială, până în prezent nu există o astfel de realizare. La moment, calculatoarele au capacitatea de a executa numai instrucțiunile care le sunt date, respectând regulile stabilite de algoritmi software.

Marele savant, Stephen Hawking, un renumit cosmolog și teoretician în fizică, recunoscut în perioada sa, ca fiind unul dintre cei mai străluciți minți la nivel global, a semnalat că explorarea inteligenței artificiale ar putea fi extrem de periculoasă. El a sugerat că acest demers ar putea reprezenta "cea mai mare greșală comisă vreodată de omenire în istorie" și chiar ar putea avea consecințe fără precedent.

Tradițional, în fiecare an, are loc **Forumul Economic Mondial în Davos**, Elveția, unde se pun în discuții diverse probleme stringente ale lumii. Iar tema principală a Forumului din 2019 a fost globalizarea: conceperea unei noi arhitecturi mondiale în epoca celei de a patra revoluții industriale. Forumul a lansat raportul "**Riscuri globale**", elaborat în baza unor cercetări sociologice (sondaje de opinii sub formă de anchetă) în rândul managerilor celor mai mari companii din lume, lideri politici etc, menționând că "**riscurile globale se intensifică, însă dorința colectivă de a le aborda pare să lipsească**", și că

tuburi electronice cu vid și cântărea aproape 30 de tone. (6,p.41) Calculatorul efectua doar 5000 de operațiuni pe secundă (6p.429).

În anul 2008, cel mai rapid computer din lume, numit IBM Roadrunner, era capabil deja să realizeze un milion de miliarde de operațiuni pe secundă. (6p.429).

În 2014, cel mai rapid supercomputer din lume, aflat la Universitatea Națională de Tehnologie pentru Apărare din China, și numit Tianhe-2, a putut efectua circa 30 de cvadrilioane de calcule pe secundă, sau 33,86 petafloi (un petaflop este egal cu un milion de miliarde) (6,p.429). Este firesc

că tehnologia face mult bine, dar poate genera și mult rău, precum furtul de informații și de bani, dezinformarea, folosirea în scopuri dubioase a datelor cu caracter personal etc.

Deja se vorbește activ despre inteligența artificială. Roboticienii definesc creierile artificiale ca fiind mașinării create de om și destinate a fi la fel de inteligente, conștiente de sine și creative ca și oamenii. Există două tehnologii care joacă rolul-cheie în progresul inteligenței artificiale – cibernetica, legată de mașini, și neuroștiințele, legate de creierul uman. Adică ar reprezenta o integrare a creierului uman cu tehnologia (6, p.420).

Și chiar dacă savanții au încercat pe parcursul a zeci de ani să creeze mașini dotate cu inteligență artificială, nu există încă o asemenea mașină. Până în ziua de azi, computerele se pot doar supune comenziilor, urmând regulile impuse de algoritmi software.

Cunoscutul Stephen Hawking, cosmolog și teoretician în fizică, considerat la timpul lui unul dintre cei mai inteligenți oameni de pe planetă, considera căutarea inteligenței artificiale ca fiind o idee periculoasă, care ar putea fi "cea mai mare greșală săvârșită de om în istorie", și poate și ultima. (6p.436-437).

Ca de obicei, la început de an, se desfășoară Forumul Economic Mondial în Davos, Elveția, având prezente în agende problemele stringente ale lumii. Iar tema principală a Forumului din 2019 a fost globalizarea: conceperea unei noi arhitecturi mondiale în epoca celei de a patra revoluții industriale. Forumul a lansat raportul "**Riscuri globale**", elaborat în baza unor cercetări sociologice (sondaje de opinii sub formă de anchetă) în rândul managerilor celor mai mari companii din lume, lideri politici etc, menționând că "**riscurile globale se intensifică, însă dorința colectivă de a le aborda pare să lipsească**", și că

“reacția politică față de globalizare amenință nu doar economia mondială, ci și ordinea liberală care a constituit piatra de temelie a nivelurilor fără precedent ale prosperității, creșterii și securității postbelice”[12].

Trebuie să menționăm, că economia nu își realizează activitatea în izolare față de politică, fie că vorbim la nivel național sau global. Suntem într-o nouă eră geoeconomică mondială, descrisă de mai multe conflicte economice semnificative între principalele puteri ale lumii, cu o rivalitate intensă în special între SUA, China și Rusia. Acest lucru se manifestă mai ales printr-o competiție economică avansată între SUA și China, unde instrumentele economice sunt folosite pentru a atinge obiective strategice. Ca rezultat, există opinii, care indică o încetinire a ritmului de creștere economică la nivel global, precum și pentru economiile mai mari, cum ar fi Europa și China, în comparație cu perioadele anterioare.

Respectiv, și **noile riscuri globale** din acest an, la nivel mondial, țin de eventuale conflicte comerciale, șomaj sau lipsa de forță de muncă eșecuri în guvernare, prețuri înalte la resurse energetice, o eventuală nouă criză financiară etc. Și Europa trece printr-o perioadă foarte grea, iar drept termeni principali care o caracterizează mai mult pentru ultimii ani pot fi considerați: populismul naționalist, recesiune geopolitică, inegalități și disparități în materie de bogăție, conflicte înghețate, război hybrid, campanii sofisticate de dezinformare (din partea Rusiei), dezvoltarea și testarea unor noi tipuri de arme, criza și războiul din Ucraina, cele mai mari proteste din ultimele decenii din Franța, migrația și trendurile demografice, etc.

Respectiv, din cele 30 de riscuri globale posibile, în **Europa** cele mai mari se consideră a fi atacurile cibernetice, perspectiva unei noi crize economice, eșecurile guvernelor naționale, eventuale conflicte între țările continentului.

Este firesc, că riscurile globale pot avea consecințe și impact diferit, dar și o probabilitate diferită de a interveni.

p.59-60 Principalele amenințări cu care se confruntă România și Republica Moldova în anul în curs include inflația majoră sau persistentă, tensiunile geoeconomice, conflictele interstatale, fluctuațiile semnificative ale prețurilor mărfurilor și criza costului vieții.

Pentru România apare un risc ce ține, posibil, de scutul antirachetă amplasat și pe teritoriul țării, iar pentru Republica Moldova tot mai acută devine lipsa forței de muncă și o eventuală instabilitate socială profundă.

Procesul de globalizare este situația de bază la

“reacția politică față de globalizare amenință nu doar economia mondială, ci și ordinea liberală care a constituit piatra de temelie a nivelurilor fără precedent ale prosperității, creșterii și securității postbelice”. (7)

Este firesc, că economia nu funcționează independent de politică, indiferent că vorbim despre un nivel național sau global. Intrăm într-o nouă ordine geoeconomică mondială, caracterizată prin confruntări economice majore dintre principalele puteri ale lumii, în primul rând, printr-o rivalitate puternică între SUA, China și Rusia, cu una profund economică între SUA și China, unde se folosesc instrumente economice pentru atingerea obiectivelor strategice. Drept consecință sunt și estimările privind reducerea ritmurilor de creștere economică la nivel mondial, dar și pentru economiile mai mari (Europa, China) în comparație cu perioadele precedente.

Respectiv, și **noile riscuri globale** din acest an, la nivel mondial, țin de eventuale conflicte comerciale, șomaj sau lipsa de forță de muncă eșecuri în guvernare, prețuri înalte la resurse energetice, o eventuală nouă criză financiară etc. Și Europa trece printr-o perioadă foarte grea, iar drept termeni principali care o caracterizează mai mult pentru ultimii ani pot fi considerați: populismul naționalist, recesiune geopolitică, inegalități și disparități în materie de bogăție, conflicte înghețate, război hybrid, campanii sofisticate de dezinformare (din partea Rusiei), dezvoltarea și testarea unor noi tipuri de arme, criza și războiul din Ucraina, cele mai mari proteste din ultimele decenii din Franța, migrația și trendurile demografice, etc.

Respectiv, din cele 30 de riscuri globale posibile, în **Europa** cele mai mari se consideră a fi atacurile cibernetice, perspectiva unei noi crize economice, eșecurile guvernelor naționale, eventuale conflicte între țările continentului.

Este firesc, că riscurile globale pot avea consecințe și impact diferit, dar și o probabilitate diferită de a interveni.

p.17-18 Drept riscuri majore comune pentru România și Republica Moldova pentru anul în curs se consideră a fi migrația economică cu toate consecințele acesteia, un eventual conflict interstatal în regiune, eșecuri ale guvernării (8,9).

Pentru România apare un risc ce ține, posibil, de scutul antirachetă amplasat și pe teritoriul țării, iar pentru Republica Moldova tot mai acută devine lipsa forței de muncă și o eventuală instabilitate socială profundă.

Globalizarea este fenomenul principal al lumii

<p>nivel global care creează atât oportunități, cât și riscuri și pericole. Astfel, economia la nivel mondial tinde cât mai mult la o economie globală. Totodată, este necesar de menționat, că însuși procesul de globalizare nu are alte oportunități. Ea a ajuns a fi o realitate obiectivă a procesului integrării economice a statelor lumii, un proces început de mai multe decenii în urmă (sau poate chiar cu sute de ani în urmă, dacă să considerăm începutul globalizării descoperirea Americii de către Cristofor Columb), având astăzi ritmuri de creștere mult mai rapide.</p> <p>Globalizarea vieții economice are, bineînțeles, un șir de consecințe pozitive, fiind considerată chiar o forță motrice a creșterii economice. Totodată, prin termenul de globalizare se definesc și un șir de probleme globale ale lumii contemporane, cum ar fi rămânerea în urmă a creșterii economice a multor state ale lumii, prevenirea poluării mediului ambiant, asigurarea echilibrului ecologic, asigurarea cu resurse energetice și materii prime etc. Globalizarea a permis, de asemenea, celor bogați să-și mărească veniturile, lumea în care trăim devenind din ce în ce mai polarizată economic. La fel, creșterea rolului pe care îl au organizațiile financiare internaționale – Fondul Moneta Internațional, Banca Mondială, precum și apariția diverselor agregate economice și politice la nivel regional, au provocat frica de apariția unor structuri supranaționale, frica de a pierde unele elemente de suveranitate națională, de dispariție a culturilor, identităților naționale.</p>	<p>moderne care generează atât oportunități, cât și noi riscuri și amenințări. Și, în primul rând, economia mondială devine tot mai mult una globală. Și trebuie să recunoaștem, că globalizarea nu are alternative. Ea a devenit o realitate obiectivă a integrării economice a statelor lumii, proces început de multe decenii în urmă (sau poate chiar cu sute de ani în urmă, dacă să considerăm începutul globalizării descoperirea Americii de către Cristofor Columb), având astăzi ritmuri de creștere mult mai rapide.</p> <p>Globalizarea vieții economice are, bineînțeles, un șir de consecințe pozitive, fiind considerată chiar o forță motrice a creșterii economice. Totodată, prin termenul de globalizare se definesc și un șir de probleme globale ale lumii contemporane, cum ar fi rămânerea în urmă a creșterii economice a multor state ale lumii, prevenirea poluării mediului ambiant, asigurarea echilibrului ecologic, asigurarea cu resurse energetice și materii prime etc. Globalizarea a permis, de asemenea, celor bogați să-și mărească veniturile, lumea în care trăim devenind din ce în ce mai polarizată economic. La fel, creșterea rolului pe care îl au organizațiile financiare internaționale – Fondul Moneta Internațional, Banca Mondială, precum și apariția diverselor agregate economice și politice la nivel regional, au provocat frica de apariția unor structuri supranaționale, frica de a pierde unele elemente de suveranitate națională, de dispariție a culturilor, identităților naționale.</p>
<p>p.129 Este normal să observăm că nu toate statele au fost pregătite pentru a face față competiției declanșate de globalizare, iar economia Republicii Moldova nu este o excepție, fiind în pericolul de a fi depășită în ceea ce ține de dezvoltarea și competitivitatea economică în comparație cu alte state din regiune. În cazul nostru, este de menționat, lipsa totală a experienței în construirea unei entități statale, tranziția de la o economie central-planificată la una de piață, formarea unei noi entități statale în timp ce vechiul sistem sedezmembrea, absența unui plan unic pentru implementarea reformelor, provocările cu care s-a confruntat, încercările de a rezolva problemele fără a avea o abordare precisă a rezultatelor etc. Drept consecință, perioada 1991-2011, Republica Moldova s-a plasat pe primul loc în lume după scăderea medie anuală a PIB-ului în perioada respectivă –7,3%, fiind urmată de Georgia –7,9%, Tadjikistan –7,3%, Ucraina –7,1%, Congo –4,9%, Sierra Leone –2,9%, Letonia –3,1 %, Federația</p>	<p>p.19 Este și firesc, că nu toate economiile au fost pregătite pentru a face față unei concurențe declanșate de globalizare, iar cea a Republicii Moldova nu este o excepție, confruntându-se cu riscul rămânerii în urmă din punct de vedere al dezvoltării și competitivității economice în comparație cu alte state din regiune. În cazul nostru, se mai adaugă lipsa totală a experienței în edificarea statală, tranziția de la o economie centralizat-planificată la una de piață, constituirea noii statalități simultan cu destrămarea vechiului sistem, lipsa unui plan unic de înfăptuire a reformelor, provocările cu care s-a ciocnit, încercările de a rezolva problemele doar intuind cu aproximație rezultatele etc. Drept consecință, pentru primul deceniu de reformare economică (1991-2001) Republica Moldova s-a plasat pe primul loc în lume după scăderea medie anuală a PIB-ului în perioada respectivă – 8,2 %, fiind urmată de Georgia – 8,2 %, Tadjikistan – 7,6 %, Ucraina – 6,6 %, Congo – 5,4 %, Sierra Leone – 3,7 %, Letonia</p>

<p>Rusă-3,1%, Kirghizstan -3,6%, Lituania -3,2% (12) (tabelul 3.1).</p>	<p>- 3,6 %, Rusia - 3,3 %, Kirghizstan - 3,2 %, Lituania - 2,9 % (12) (tabelul 4).</p>
<p>De remarcat este că, începând cu anul 1998, după o reducere de aproape 60% față de nivelul din 1990, declinul economic a fost oprit, deschizând calea pentru o potențială recuperare și creștere economică. Cu toate acestea, ritmul de creștere al Produsului Intern Brut este mai lent decât cel înregistrat la nivel global, în țările Europei Centrale și de Est și chiar în statele din Comunitatea Statelor Independente. Doar în ultimii ani, Republica Moldova a început să se apropie, în ceea ce privește dimensiunea acestui indicator, de nivelul înregistrat în anul 1992.</p>	<p>De menționat și faptul, că, începând cu anul 1998, după o scădere cu aproape 60% față de anul 1990, declinul economic a fost stopat și au apărut premisele unei recuperări și creșteri economice. Cu toate acestea, ritmul de creștere a PIB-ului este inferior celui atins la nivel mondial, în statele din Europa Centrală și de Est și chiar în statele CSI, și doar în ultimii ani Republica Moldova s-a apropiat, după mărimea acestui indicator, de nivelul atins în anul 1992 .</p>
<p>Situația este similară și după mărimea PIB-ului pe cap de locuitor după paritatea de cumpărare a valutei naționale, acesta fiind, în anul 2022, de 2,7 ori mai mic decât media în statele Uniunii Europene și de 1,5 ori mai mic decât în mediu pe statele CSI (tabelul 5).</p>	<p>Situația este similară și după mărimea PIB-ului pe cap de locuitor după paritatea de cumpărare a valutei naționale, acesta fiind, în anul 2018, de 5,9 ori mai mic decât media în statele Uniunii Europene și de 2,9 ori mai mic decât în mediu pe statele CSI (tabelul 5).</p>
<p>În ultimii 31 de ani, PIB-ul pe cap de locuitor, ajustat la paritatea puterii de cumpărare a valutei naționale, a înregistrat o creștere de 4,3 ori în România, de 5,0 ori în Letonia, și în medie de 2,4 ori în statele membre UE. În același timp, acest indicator s-a dublat și în Republica Moldova, însă, având o estimare inițială foarte mică, această creștere nu poate fi considerată semnificativă. În baza acestui indicator, rezultatele Republicii Moldova sunt semnificativ mai scăzute în comparație cu multe dintre statele post-sovietice sau din regiune. Astfel, Produsul Intern Brut pe cap de locuitor este în prezent de 82% din media înregistrată în statele UE în Lituania, 78,0% în Estonia, 71,3% în Federația Rusă, 66,3% în România, și 36,5% în Ucraina, în timp ce în Republica Moldova este doar de 29,8%.(tabelul 6).</p>	<p>Pe parcursul ultimilor 26 de ani PIB pe cap de locuitor, după paritatea de cumpărare a valutei naționale, a crescut în România de 4,3 ori, Letonia - de 5,0 ori, în medie pe statele UE - de 2,4 ori, acest indicator s-a dublat și pentru R. Moldova, dar având o valoare inițială foarte mică, această creștere nu poate fi considerată a fi una esențială.</p> <p>După acest indicator rezultatele Republicii Moldova sunt mult mai inferioare în comparație cu multe din statele post-sovietice sau din regiune. Astfel, PIB-ul pe cap de locuitor constituie în prezent în Lituania 80,7% din media înregistrată în statele UE, în Estonia - 79,0%, Federația Rusă - 67,8%, România - 61,3%, Ucraina -21,5%, pe când în Republica Moldova - doar 16,9% (tabelul 6).</p>
<p>2.3.Analiza și evaluarea factorilor determinanți ai competitivității Republicii Moldova în baza sondajului „Competitivitatea IMM pe diverse sectoare”</p> <p>p.107 Criza economică și financiară recentă, care a influențat marea majoritate a statelor din întreaga lume, a inițiat procese care au potențialul de a schimba sistemul economic și social la nivel global. În această situație, găsirea unor noi modele de dezvoltare devine extrem de importantă, deoarece se recunoaște că competitivitatea și eficiența vor juca un rol crucial în asigurarea sustenabilității creșterii economice. În acest context, problema competitivității economice, a dobândirii și menținerii avantajelor competitive, utilizarea eficientă a factorilor care le influențează, precum și promovarea dezvoltării durabile a economiilor naționale devin prioritare și de actualitate. Se știe, că Forumul Economic Mondial lansează în</p>	<p>p.23 De menționat că, criza economică și financiară, care a afectat recent majoritatea statelor lumii, a generat procese în stare să schimbe sistemul economic și social la nivel global. În situația creată, o importanță deosebită capătă găsirea unor noi modele de dezvoltare, recunoscându-se că competitivitatea și eficiența vor reprezenta factorii determinanți ai sustenabilității creșterii economice. În acest context, problematica competitivității economice, a dobândirii și menținerii avantajelor competitive, folosirii eficiente a factorilor care le determină, precum și dezvoltarea durabilă la general a economiilor naționale, devine una prioritară și foarte actuală.</p>

fiecare an, începând cu 1979, Raportul Competitivității Globale (15), care este recunoscut ca fiind cea mai importantă și credibilă sursă de date comparative privind îmbunătățirea competitivității economice. Acest raport monitorizează politicile guvernamentale și oferă sugestii privind măsurile necesare ce ar trebui luate de către acestea. Astfel, începând cu anul 2010, poziția Republicii Moldova în acest clasament nu a înregistrat avansuri majore, cea mai bună poziție a Republicii Moldova în Raportul Competitivității Globale a fost în anul 2014, când a ocupat locul 82 din 144 de state evaluate. A urmat o scădere abruptă, cu 16 poziții, în anul 2016, ajungând pe locul 100 din 138 de state participante, din cauza crizei din sistemul bancar al Republicii Moldova și a efectelor acesteia. Ulterior, în anul 2018, Republica Moldova s-a situat pe locul 88 din 140 de state incluse în clasament, iar în anul 2019 a avut o ușoară îmbunătățire, ocupând locul 86 din 144 de state evaluate.

În prezent, Republica Moldova este recunoscută în rândul altor state ca având o economie bazată pe utilizarea intensivă a resurselor primare, întrucât se încadrează în același tip de economie cu state precum Bangladesh, Burkina Faso, Etiopia, Kîrgîzstanul și Tadjikistanul. Aceste state sunt, în mare parte, la începutul procesului de dezvoltare. Pentru aceste state, este caracteristică concentrarea exporturilor în industriile care se bazează pe avantajul prețului scăzut al factorilor primari, cum ar fi resursele naturale, condițiile climatice favorabile și forța de muncă ieftină. În astfel de economii, concurența este, în general, redusă, iar industriile furnizoare de componente sunt adesea subdezvoltate sau absente. Puterea de cumpărare scăzută face piața mai puțin atrăgătoare, iar tehnologia și echipamentele sunt adesea importate în mare măsură. La acest nivel de dezvoltare, economia este extrem de vulnerabilă la crizele economice globale și la fluctuațiile cursurilor valutare, care determină instabilitatea cererii și a prețurilor. În plus, avantajele competitive derivând din dotarea cu factori de producție sunt insuficient protejate. Este de menționat faptul că, în Republica Moldova, deși cea mai mare parte a economiei continuă să se bazeze pe utilizarea intensivă a factorilor de producție, există și o componentă a economiei care poate fi menționată, ca fiind parte a unei economii orientate spre investiții și eficiență. În plus, se observă apariția unor elemente ale unei economii bazate pe inovație, mai ales în sectorul Tehnologiilor Informaționale și Comunicaționale, care deține un potențial competitiv semnificativ. În cadrul acestei situații, Republica Moldova se

Este cunoscut, că Forumul Economic Mondial publică anual, începând cu anul 1979, Raportul Competitivității Globale (15), considerat ca cea mai importantă și credibilă sursă de date comparabile privind creșterea competitivității economice, monitorizând politicile aplicate de guverne, sugerând măsurile necesare a fi luate de către acesta. De menționat, că începând cu anul 2010, poziția Republicii Moldova în acest clasament nu s-a îmbunătățit considerabil, cea mai bună fiind în anul 2014 – poziția 82 din 144 state, și o scădere bruscă de 16 poziții, în anul 2016, poziția 100 din cele 138 state participante (datorită crizei din sistemul bancar al Republicii Moldova și efectele generate de aceasta), și o revenire pe poziția 88 în anul 2018 din cele 140 de state incluse în clasament.

Republica Moldova este considerată astăzi în lume ca având o economie bazată pe folosirea intensivă a factorilor primari, de rând cu state, precum Bangladesh, Burkina Faso, Etiopia, Kîrgîzstanul sau Tadjikistanul, state aflate, preponderent, la începutul procesului de dezvoltare. Pentru acestea este specifică concentrarea exporturilor în industriile care exploatează avantajul prețului scăzut al factorilor primari (resurse naturale, condiții climatice, forță de muncă).

În astfel de economii, concurența este, de regulă, scăzută, industriile subfurnizoare sunt insuficiente sau inexistente, puterea de cumpărare scăzută face piața puțin atractivă, tehnica și tehnologiile sunt în mare măsură importate. Economia, la acest stadiu, este foarte sensibilă la crizele economice mondiale și la schimbarea cursurilor valutare, care duc la instabilitatea cererii și a prețurilor. Pe lângă aceasta, avantajele competitive bazate pe dotarea cu factorii de producție sunt puțin protejate.

Trebuie să recunoaștem aici și faptul, că chiar dacă cea mai mare parte a economiei R. Moldova continuă să se bazeze pe utilizarea extensivă a factorilor de producție, există și o parte a economiei care poate fi considerată ca aparținând unei economii bazate pe investiții și eficiență, apar și embrionii unei economii bazate pe inovare, în special în sectorul Tehnologiilor Informaționale și Comunicaționale, domeniu cu un potențial

<p>confruntă cu discrepanțe semnificative de competitivitate în comparație cu majoritatea statelor europene, în ceea ce privește toate aspectele care influențează capacitatea de competitivitate. Cel mai mare decalaj este evident în dimensiunea pieței, situându-se pe poziția 127, și în complexitatea pieței financiare, unde se află pe poziția 124 din cele 144 de state evaluate.</p>	<p>competitiv ridicat. În acest context, Republica Moldova continuă să prezinte serioase decalaje de competitivitate în raport cu majoritatea absolută a statelor europene, la nivelul tuturor elementelor care determină capacitatea competitivă, iar decalajul cel mai mare se manifestă, în primul rând, în ceea ce privește inovarea și dezvoltarea pieței financiare – poziția 128.</p>
<p>p.110 Republica Moldova necesită o politică de stimulare a competitivității, care ar trebui să fie tratată separat de politicile economice generale. Cu toate acestea, politica economică în ansamblu ar trebui să vizeze în mod clar și să sprijine creșterea competitivității. În principal, este esențial să se corecteze discrepanțele semnificative în ceea ce privește competitivitatea, deoarece Republica Moldova se află în urma multor alte state lumii în acest sens, așa cum a fost evidențiat în Raportul Competitivității Globale pentru anul 2019-2020, se referă la... Lista poate fi continuată în dependență de obiectivele propuse....</p>	<p>p.25 Republica Moldova are nevoie de o politică în domeniul competitivității, care însă nu trebuie privită ca o parte a politicii economice la general, dar însăși politica economică în ansamblu trebuie să fie orientată spre creșterea competitivității. Și, în primul rând, poate fi vorba despre lichidarea discrepanțelor critice în competitivitate, după care Republica Moldova rămâne cu mult în urma altor state ale lumii, care, vorbind despre cele identificate în Raportul Competitivității Globale pentru anul 2018-2019, se referă la: .... Lista poate fi continuată în dependență de obiectivele propuse...</p>
<p>p.111 Reușita sau eșecul în afaceri, în cadrul unei economii, poate fi influențat de o varietate de factori cu impact pozitiv sau negativ asupra desfășurării activităților comerciale. Experiența statelor cu economii dezvoltate ne arată că îmbunătățirea competitivității acestor țări a început la nivelul unor întreprinderi individuale. Dacă pentru a supraviețui, o întreprindere trebuie să se adapteze continuu la mediul în care operează, atunci pentru a fi competitivă, este necesar ca mediul în sine să ofere anumite condiții favorabile. Prin mediul se înțelege un ansamblu de factori care includ aspecte legislative, politice, culturale și economice, precum și schimbările semnificative în sistemul de valori și în comportamentul social în general. În urma cercetării directe efectuate în anul 2022 pe un eșantion reprezentativ la nivel național, alcătuit din 144 de întreprinderi din toate regiunile țării și care acoperă cele mai importante sectoare ale economiei, respondenților li s-a cerut să identifice cinci dintre cei mai problematice factori pentru dezvoltarea afacerilor în Republica Moldova, dintr-o listă furnizată. S-a constatat că, ca factori cu un impact negativ mai mare asupra desfășurării activităților comerciale, sunt considerate corupția, forța de muncă slab educată, infrastructura neadecvată, instabilitatea politicilor economice și birocrăția guvernamentală ineficientă.</p>	<p>p.25 Succesul sau eșecul în afaceri, în cadrul unei economii, se poate datora unei mari diversități de factori cu impact negativ sau pozitiv în derularea afacerilor reale. Experiența statelor economic dezvoltate ne demonstrează, că creșterea competitivității acestor țări a început la nivelul unor întreprinderi concrete. Și dacă pentru a supraviețui, o întreprindere nu trebuie decât să se adapteze continuu la mediul în care activează, atunci pentru a fi competitivă, ea are nevoie ca mediul însuși să respecte anumite reguli favorizante. Sensul de mediu, în acest caz, poate fi înțeles ca o totalitate de performanțe ce sunt prezentate atât de mediul legislativ, politic, cultural și economic, cât și de schimbările esențiale ale sistemului de valori, și ale comportamentului social, în general. În acest context, vorbind despre ultima cercetare pe care am efectuat-o în anul 2018, în baza opiniilor managerilor de companii din Republica Moldova, reprezentanți a celor mai importante sectoare ale economiei naționale, în calitate de factori cu un impact negativ mai mare asupra derulării afacerilor sunt considerați (des.): 1. Corupția – factor menționat de 78 % din totalul întreprinderilor chestionate; 2. Forța de muncă slab educată – 58 %; 3. Infrastructura neadecvată – 52 %; 4. Instabilitatea politicii economice – 50 %; 5. Birocrăția guvernamentală ineficientă – 42 %;</p>
<p>Sunt considerați ca având un impact negativ mai mare asupra desfășurării afacerilor:</p>	<p>în calitate de factori cu un impact negativ mai mare asupra derulării afacerilor sunt considerați</p>

1. Corupția –factor menționat de 78 % din totalul întreprinderilor chestionate;
2. Forța de muncă slab educată –58 %;
3. Infrastructura neadecvată –52 %;
4. Instabilitatea politicii economice –50 %;
5. Birocrația guvernamentală ineficientă –42 %

- (des.) :
1. Corupția – factor menționat de 78 % din totalul întreprinderilor chestionate;
  2. Forța de muncă slab educată – 58 %;
  3. Infrastructura neadecvată – 52 %;
  4. Instabilitatea politicii economice – 50 %;
  5. Birocrația guvernamentală ineficientă – 42 %;

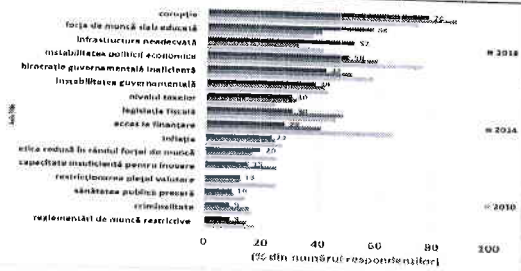

Figura 2.22. Incidența factorilor cu impact negativ în derularea afacerilor în anul 2010-2018
Sursa: [61]

Notă: Sursa indicată este alta (din anul 2012)

Totodată, vorbind despre riscurile care ar putea afecta afacerile în următorii 10 ani, cercetările efectuate confirmă încă o dată constatarea anterioară, considerându-se a fi: migrația involuntară sporită, instabilitatea socială profundă, guvernarea națională eșuată, un eventual colaps sau criză de stat, eșecul mecanismului financiar.

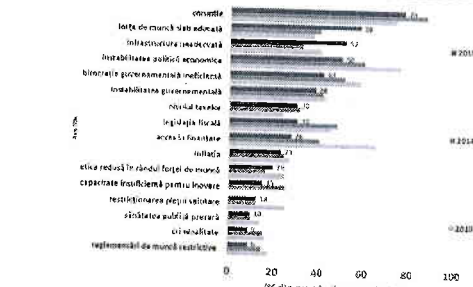
Figura 2.23. Riscurile globale ce vor influența afacerile în Republica Moldova în următorii 10 ani

p.125 Având în vedere toate aspectele menționate anterior, trebuie să recunoaștem că umanitatea nu a mai experimentat situații similare cu cele prin care au trecut Republica Moldova și alte state foste sovietice începând din 1991, iar știința economică s-a dovedit nepregătită pentru a oferi soluții adecvate.

În același timp, este evident că, în prezent, cu toate criticiile îndreptate împotriva sa, întregul mecanism al economiei a suferit modificări semnificative, structurile de bază ale economiei sunt diferite, iar un nou mod de gândire economică s-a impus. De asemenea, se observă o schimbare în gândirea managerială și în comportamentul întreprinderilor, fapt care demonstrează că economia Republicii Moldova se adaptează încet, dar sigur, la condițiile pieței actuale.

Și, în general, principalele problem, care le are astăzi economia Republicii Moldova nu sunt de natură economică și sunt mai degrabă legate de:

- nerezolvarea conflictului transnistrean și lipsa unei perspective clare a viitorului statului Republica Moldova, motiv din care persistă o pronunțată instabilitate politică și o atractivitate investițională scăzută;
- nereformarea sistemului judiciar, respectiv, lipsa încrederii în protejarea proprietății, cu aceleași

Desenul 9. Incidența factorilor cu impact negativ în derularea afacerilor în anul 2010-2018

Totodată, vorbind despre riscurile care ar putea afecta afacerile în următorii 10 ani, acestea confirmă încă o dată constatarea anterioară, considerându-se a fi: migrația involuntară sporită, instabilitatea socială profundă, șocul prețurilor la resurse energetice, eventuale conflicte interstatale, eșuarea guvernării naționale.

Desenul 11. Riscurile globale care vor afecta derularea afacerilor în Republica Moldova în următorii 10 ani

p.27 Cu toate cele indicate mai sus, nu putem să nu recunoaștem și faptul că, în situația în care omenirea nu s-a confruntat anterior cu cazuri similare celor prin care a trecut Republica Moldova, de rând cu alte state ex-sovietice, din 1991 încoace, și știința economică s-a dovedit a fi nepregătită pentru a oferi soluții.

În același timp, nu putem să nu observăm și faptul, că în prezent cu toate criticile care i se aduc, întregul mecanism al economiei este deja altul, altele sunt structurile de bază ale economiei, s-a impus o altă gândire economică, avem o altă gândire managerială și un alt comportament al întreprinderilor, ceea ce ne demonstrează, că și economia Republicii Moldova, încet, dar sigur, se adaptează la condițiile de piață.

Iar problemele principale, cu care se confruntă în prezent economia Republicii Moldova, în linii generale nu sunt de ordin economic și țin preponderent de:

- nerezolvarea conflictului transnistrean și lipsa unei perspective clare a viitorului statului Republica Moldova, motiv din care persistă o pronunțată instabilitate politică și o atractivitate investițională scăzută;
- nereformarea sistemului judiciar, respectiv, lipsa încrederii în protejarea proprietății, cu aceleași consecințe.

consecințe.

În rest, după cum menționa Adam Smith în 1776, "Pentru a ridica un stat de la cea mai joasă treaptă a barbarismului la cea mai înaltă treaptă a bunăstării, este nevoie de pace, impozite ușoare și îngăduință în dirijare – toate celelalte le va face mersul natural al evenimentelor" (Belostecinic și alții, 2020).

În rest, după cum menționa Adam Smith în 1776, (14), "Pentru a ridica un stat de la cea mai joasă treaptă a barbarismului la cea mai înaltă treaptă a bunăstării, este nevoie de pace, impozite ușoare și îngăduință în dirijare – toate celelalte le va face mersul natural al evenimentelor".

b) Alte observații / recomandări de îmbunătățire a tezei

1. Scopul general al tezei necesită redactare.
2. Scopul și obiectivele cercetării diferă în Introducere la teză și în Adnotare. E necesar să fie identice.
3. P.37 – lipsește sursa la fig. 1.3.
4. P. 51 – formulare neclară. "... acolo este mai puțină infrastructură decât altundeva. De exemplu, densitatea rețelei de drumuri rurale este numai de 55 km la 100 km² în comparație cu peste 800 km² în India ..."
5. Pag. 53 – ar fi binevenite date statistice pentru a argumenta enunțul "Criza financiară din 2008, de exemplu, a dus la o recesiune globală care a durat câțiva ani. Criza a fost declanșată de o prăbușire a pieței imobiliare din Statele Unite, care a avut efecte de amploare asupra sistemului financiar global."
6. Și în continuare, pentru afirmația că "În mod similar, focarul de Ebola din 2014 a avut consecințe economice semnificative pentru țările din Africa de Vest." – p. 53.
7. Și pentru afirmația că "Pandemia COVID-19, poate cea mai importantă criză globală din ultima vreme" – p. 53.
8. P. 58 – afirmația "... cele 30 de riscuri globale posibile ..." – ar fi binevenit de specificat, de exemplu într-o anexă, care sunt acestea. Și de specificat cine este autorul clasificării.
9. Uneori, în text lipsesc trimiteri la figuri. De exemplu, la p. 36 – la Figura 1.2; la p. 59 – la Tabelul 1.1; p. 83 – la Fig. 2.3.; p. 84 – la Fig. 2.4 și Fig. 2.5; p. 86 – la Fig. 2.7 și 2.8; ș.a.
10. P. 59 – afirmația "Principalele amenințări cu care se confruntă România și Republica Moldova în anul în curs includ inflația majoră sau persistentă, tensiunile geoeconomice, conflictele interstatale, fluctuațiile semnificative ale prețurilor mărfurilor și criza costului vieții." Ar trebui specificat dacă e opinia autorului tezei sau a unui alt autor.
11. P. 71 – este trimitere la Fig. 1.6 (cu referire la "Politica de extindere a Uniunii Europene este reflectată prin mai multe tipuri de acorduri"). Dar însăși figura 1.6 este tocmai la pag. 74 și se referă la "Creșterea anuală a principalelor exporturi agroalimentare ale UE-27 către Japonia (2018-2019)". Ar trebui clarificată situația.
12. P. 82 – trimiterea la Figura 2.2. trebuie plasată înaintea figurii. Și alte cazuri similare.
13. P. 91 – este afirmația "Pentru creșterea competitivității exporturilor din țările analizate pot fi implementate mai multe strategii și măsuri." Și sunt enumerate multiple acțiuni interesante. Ar trebui specificat dacă e opinia autorului tezei sau a unui alt autor.
14. P. 111 – de menționat că sondajul a fost realizat de către autorul tezei. De suplimentat informația generală despre sondajul realizat - titlu, scop, eșantion etc.).
15. P. 126 – ca sursă e indicat (Belostecinic și alții, 2020). De indicat și numărul sursei în Bibliografie.
16. În paragraful 2.3 – de unificat caracterele în figuri, conform cerințelor Ghidului.
17. P. 130, Tab.3.1. – ar trebui de concretizat titlul, de verificat corectitudinea indicatorilor, de indicat sursa datelor.
18. P. 131 - pare a fi eronată trimiterea la (tabelul 5).
19. P. 133 - idem - la (tabelul 6).
20. P. 136 - idem - la (figura 3.1).

21. P. 139 - idem - la (figura 3.3). Ş.a.
22. Pag. 173 – Concluziile ar putea fi extinse, cu evidențierea aportului autorului prin cercetările sale aplicative în cadrul elaborării tezei de doctorat (de ex., sondajul realizat, modelul econometric elaborate ş.a.). De asemenea, prin argumentarea că ipotezele enunțate în Introducere la teză (vezi pag. 19-20) s-au adeverit ori nu.
23. În teză, ar fi oportună reflectarea mai accentuată a materialelor proprii ale autorului tezei (de exemplu – Bragoi, 2017) și apoi număr sursă în Bibliografie.
24. E necesară o redactare/corectură generală a tezei (de exemplu, în Adnotare – p. 5; în scopul cercetării – p. 18; în ultimul alineat din teză – p. 176). Precum și la p. 55, trebuie redactată fraza "Este de menționat faptul că economistul englez Thomas Malthus (1766-1834), care este unul dintre cei mai importanți savanți ai școlii economice "clasice", pe lângă Adam Smith (1723-1790) și David Ricardo (1772-1823), ????? "**suprapopularea este considerată a fi principala amenințare**" a societății". La p. 57 – de verificat construcția frazei " Este de menționat faptul că, deși nu există o singură persoană care să poată fi considerată inventatorul computerului (de menționat că termenul "computer" în cel de-al Doilea Război Mondial era folosit de americani pentru a numi persoanele responsabile cu calculul numeric, în cadrul fișelor de lucru) ş.a.